

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВНЗ УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра церковної історії

Магістерська робота

ЄРОМОНАХ СТУДІЙСЬКОГО УСТАВУ ГЕРМАН
(БУДЗІНСЬКИЙ)
ДУШПАСТИР І БОРЕЦЬ ЗА ПРАВА ТА СВОБОДУ ГРЕКО
КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

Студент 6-го курсу: Андрій Пульс
Науковий керівник: Світлана Гуркіна
кандидат історичних наук

Львів 2019

ЗМІСТ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	6
РОЗДІЛ I. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ГРИГОРІЯ БУДЗІНСЬКОГО ЯК РЕЛІГІЙНОГО ДІЯЧА	11
I.1. Формация Григорія Будзінського у міжвоєнному часі	11
I.2. Душпастирська діяльність у період першої радянської окупації Західної України (1939 – 1941 рр.)	15
РОЗДІЛ II. СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ ЄРМ. ГЕРМАНА В 1941-1945 РР. І РЕПРЕСІЇ СУПРОТИ НЬОГО РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.	20
II.1. Участь єрм. Германа Будзінського в порятунку євреїв під час Голокосту в період німецької окупації	20
II.2. Спроба врегулювання статусу УГКЦ в Радянському Союзі: підготовка і поїздка офіційної делегації УГКЦ до Києва та Москви наприкінці 1944 р. та роль в ній єрм. Германа Будзінського	25
II.3. Арешти, кримінальні провадження і відбуття покарань	30
РОЗДІЛ III. ПІДПІЛЬНЕ СЛУЖІННЯ І ПУБЛІЧНА ПРАВОЗАХИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЄРМ. ГЕРМАНА	42
III.1. Особливості душпастирської діяльності єрм. Германа у Катакомбній Церкві	42
III.2. Епістолярно-правозахисна діяльність	45
III.3. Відстоювання прав Церкви в правозахисних організаціях у 1980-х рр. .	52
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	63
ДОДАТКИ	67
ІЛЮСТРАЦІЇ	80

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АІЩ – Архів інституту історії церкви

АСУЛ – Архів Свято-Успенської Унівської Лаври

АСБУ – Архів Служби Безпеки України

арк. – аркуш

буд. – будинок

ВТТ – виправно-трудоий табір

вул. – вулиця

див. – дивитися

д-р – доктор

єрм. – єромонах

ІЩ – Інститут Історії Церкви

кв. – квартира

КДБ – Комітет Державної Безпеки

КзУКЦ – Комітет захисту Української Католицької Церкви

КК – Кримінальний Кодекс

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс

крб. – карбованці

м. – місто

мал. – малюнок

митр. – митрополит

млн. – мільйон

Мт. – Євангеліє від Матея

нарком – народний комісар

НКВС – Народний Комісаріат Внутрішніх Справ

НКДБ – Народний Комісаріат Державної Безпеки

о. – отець

оо. – отці

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ОУН – Організація Українських Націоналістів

пос. – поселення

р. – рік

РНК – Рада Народних Комісарів

РПЦ – Російська Православна Церква

рр. – роки

СБУ – Служба Безпеки України

с. – село

с. – сторінка

Св. – святий

спр. – справа

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

СУЛ – Свято-Успенська Лавра

схід. обр. – східний обряд

Т. – том

тов. – товариш

УГКЦ – Українська Греко-Католицька Церква

УКЦ – Українська Католицька Церква

УНКДБ – Управління Народного Комісаріату Державної Безпеки

УПА – Українська Повстанська Армія

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка

ф. – фонд

ЦДІАЛ– Центральний державний історичний архів у м. Львів

ЦК – Центральний Комітет

ЦКУК – Центральний комітет українських католиків

ч. – частина

ВСТУП

Актуальність дослідження. ХХ століття стало непростим випробуванням для українського народу й, зокрема, Церкви. Часи німецько-радянської окупації, двох світових воєн та різного роду переслідувань стали визначальними чинниками формування незламності української нації. Свою нездоланність й виняткову життєздатність засвідчувала також Українська Греко-Католицька Церква (далі – УГКЦ). Адже час підпілля – це жорстокі переслідування, заслання, репресії супроти єпископату, духовенства, монашества і численних мирян греко-католиків з боку радянської влади, що мала за мету винищити цілу Церкву. Проте, УГКЦ зуміла гідно протистояти кривавому тоталітаризму.

Історія підпілля УГКЦ вирізняється героїчною боротьбою духовенства й вірних за свободу віровизнання і збереження своєї Церкви. Одним із таких борців був єромонах студит Герман (Григорій Будзінський). Це душпастир, який своєю безстрашністю і наполегливою діяльністю чимало спричинився до легалізації (виходу з підпілля) УГКЦ. Він був двічі арештований, проте домогся оскарження незаслуженого вироку після свого другого арешту і був звільнений. Збереглися листи єрм. Германа, адресовані генеральному прокурору СРСР, редакторам всеукраїнських і всесоюзних періодичних видань. Окрім цього, незважаючи на поганий стан здоров'я, він був активно задіяний у правозахисному русі, який висував вимогу повної легалізації УГКЦ.

У поданій магістерській роботі висвітлюється **проблематика** аналізу душпастирської діяльності та життєвого шляху єромонаха Германа Будзінського на основі кримінальних справ та оцінки його діяльності як захисника УГКЦ перед тоталітарним режимом.

Питання діяльності єромонаха Германа Будзінського за відстоювання прав Греко-Католицької Церкви залишається маловивченим.

Мета дослідження: висвітлити в контексті історії підпілля постать єрм. Германа Будзінського, розкрити його душпастирську та правозахисну діяльність, а також героїзм і вірність своїй Церкві.

Відповідно до мети було визначено такі **завдання:**

1. З'ясувати, які чинники з життя Григорія Будзінського вплинули на його рішення вступити до студитського монастиря і стати священником
2. Проаналізувати релігійне становище в часі першої радянської окупації західноукраїнських земель та після її завершення.
3. Дослідити роль ерм. Германа Будзінського в порятунку євреїв у м. Львові в період німецької окупації.
4. Розкрити душпастирське служіння ерм. Германа в період Другої світової війни в умовах радянської окупації та в Катакомбній Церкві.
5. Проаналізувати детально дві кримінальні справи ерм. Германа і з'ясувати причини двох його арештів, перебіг слідства, основні звинувачення проти нього, винесені вироки, а також деталі його ув'язнення в радянських виправно-трудовах таборах (ВТТ).
6. Розкрити зміст правозахисної діяльності ерм. Германа УГКЦ на основі його листів-протестів до державних органів влади і в редакції газет.
7. Дослідити й охарактеризувати внесок ерм. Германа у легалізацію Церкви у 1980-х рр. (як секретаря «Ініціативної групи захисту прав вірних та Церкви» та «Комітету захисту Української Греко-Католицької Церкви»)

Об'єктом дослідження у цій роботі виступає особа еромонаха студійського уставу Германа (Григорія Будзінського). **Предметом дослідження** є душпастирська та правозахисна діяльність еромонаха Германа Будзінського.

Гіпотеза дослідження: тверда віра ерм. Германа Будзінського, його незламність духу, незважаючи на два арешти, його безстрашні наполегливі відкриті протести і постійне ствердження нелегітимності рішень Львівського псевдособору 1946 року, та правозахисна діяльність вплинули на підпільне греко-католицьке духовенство та віруючих і спричинили до їхньої активізації в процесі легалізації УГКЦ.

Хронологічні рамки дослідження: у роботі охоплено період від 1921 (період навчання Григорія Будзінського) до 1995 р. (смерть о. Григорія Будзінського). У дослідженні також є інформація, що передує 1921 року: йдеться про короткі біографічні дані Григорія Будзінського. Втім виокремлюємо межі дослідження з

1921 року, оскільки тоді Григорій, здобуваючи освіту, формувався як особистість. А подальші життєві події привели його до служіння Богу.

Географічні межі дослідження: територія колишньої Галицької митрополії, а також місця, де відбував ув'язнення ерм. Герман Будзінський.

У процесі роботи був використаний комплекс **методів** наукового дослідження: критично-аналітичний, синтезу, реконструювання, узагальнення.

Методологічною основою магістерської роботи є принципи історизму та об'єктивності, що дають змогу неупереджено підійти до висвітлення життя та діяльності ерм. Германа Будзінського, а також його ролі в збереженні УГКЦ після переслідувань радянською владою та у боротьбі за легалізацію УГКЦ.

Оригінальність цієї роботи полягає в ґрунтовному викладі інформації про душпастирську діяльність ерм. Германа Будзінського в часи німецької окупації, а також у період підпільної діяльності УГКЦ.

Огляд джерел та літератури. Основними джерелами, на яких ґрунтується дослідження, є матеріали двох кримінальних справ, які були відкриті проти ерм. Германа Будзінського органами радянської держбезпеки і зберігаються в архіві Служби Безпеки України (далі-СБУ) Львівської області. Перша з них П-23729 стосується арешту 1945 року. В цій справі зібрано ордери на обшуки помешкання ерм. Германа, анкети арештованого, довідка про судимість, протоколи допитів, а також заяви ерм. Германа до Генерального прокурора СРСР тощо. Друга кримінальна справа П-75184 у двох томах стосується арешту 1957 року за статтею 54-10 частини 1 Кримінального кодексу УРСР. Зазначені документи архіву СБУ були ґрунтовно опрацьовані та критично проаналізовані

Не менш важливим джерелом для розкриття теми магістерської роботи стали документи Архіву Святоуспенської Унівської Лаври (далі - АСУЛ) у дванадцяти томах. Архівні документи містять свідчення тих людей, які знали о. Будзінського (зокрема, Фарміга, Дика та ін.); оригінали листів-відповідей Будзінському. Найбільш цінним в АСУЛ є ще одне неопубліковане джерело – власні спомини

(рукопис) єрм. Германа від 2 жовтня 1991 року¹. Цей документ посприяв у викладі правдивих даних із життя досліджуваної особи. Найбільше у цих споминах зафіксовано подій від 1 червня 1946 року, тобто вже після його першого арешту. Аналіз документів з АСУЛ допоміг структурувати виклад біографічного матеріалу.

Важливим інформаційним ресурсом у дослідженні стали також усноісторичні інтерв'ю, збережені в архіві Інституту Історії Церкви. Серед них особливо цінним є свідчення самого єрм. Григорія Будзінського, записане Борисом Гудзяком 30 квітня 1993 року². В цьому інтерв'ю розкриваються деталі про які не вказано в інших неопублікованих джерелах від першої особи про поїздку у складі делегації УГКЦ до Москви у грудні 1944 року.

Вагомим джерелом, що допомогло розкрити зміст правозахисної діяльності єрм. Германа Будзінського, стали його протестні листи, адресовані керівним органам СРСР і головним редакторам радянських газет. Ці листи були опубліковані українським діаспорним видавництвом «Смолоскип» ще за життя єрм. Германа у другому томі «Мартирології українських церков»³.

Окрім вищезазначених неопублікованих джерел за час написання магістерської роботи використовувалась низка інших вже опублікованих джерел і наукових праць та досліджень. Серед опублікованих джерел слід виокремити спомини Курта Левіна⁴ про порятунок єврейського народу, двотомний збірник документів радянських органів державної безпеки щодо ліквідації УГКЦ⁵, а також збірник пам'яток самвидаву Комітету Захисту Української Католицької Церкви⁶. Серед дослідників, які згадували у своїх працях або про самого єрм. Германа Будзінського, або ж про розкриття більш ширше особливостей контексту його діяльності, варто назвати Ю. Скіру⁷ (діяльність єрм. Германа у

¹ АСУЛ, ф. 15: *Особи*, т. 1-12, спр. 1: «єрм. Герман (Григорій Будзінський)».

² Будзінський Григорій, інтерв'ю від 30.04.1993/ інтерв'юєр Борис Гудзяк // АПЦ, спр. 2837.

³ *Мартирологія Українських Церков у чотирьох томах*. Т II: Українська Католицька Церква. Торонто-Балтимор 1985.

⁴ Левін К. *Мандрівка крізь ілюзії* / Пер. з англ. – Л.: Свічадо, 2007.

⁵ *Ліквідація УГКЦ (1939-1946). Документи радянських органів державної безпеки*. Київ 2006, 277-283.

⁶ *Християнський голос. Збірник пам'яток самвидаву Комітету захисту УКЦ* / ред. Теодорович Г. Львів 2007

⁷ Скіра Ю. *Покликані: монахи Студійського Уставу та Голокост*. Київ 2019.

порятунку євреїв; монахи Студійського Уставу) А. Дубодєлова⁸ (захист прав віруючих), О. Овсяник⁹, Б. Боцюрківа¹⁰ (Катакомбн Церква).

Структура роботи складається із змісту, списку скорочень, вступу, трьох основних розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури, додатків та ілюстрацій.

Перший розділ відображає події із життя та служіння ерм. Германа (Будзінського) з моменту його народження до 1941 року. Підрозділ I.1. зорієнтований на з'ясування основних біографічних даних і життєвих обставин обрання Григорієм монашого способу життя та його духовної формації в міжвоєнний період. Підрозділ I.2. розкриває особливості душпастирської діяльності ерм. Германа в період першого захоплення радянськими військами території Західної України у 1939-1941 рр.

У **другому розділі** аналізуються особливості діяльності ерм. Германа у 1941-1946 роках. У першому підрозділі – досліджено і проаналізовано роль ерм. Германа в порятунку євреїв під час Другої світової війни. В другому підрозділі основна увага зосереджена на представленні діяльності ерм. Германа, в складі офіційної делегації УГКЦ, що їздила до Києва і Москви в грудні 1944 р. на переговори з радянською владою.

Третій розділ відображає події з біографії ерм. Германа, які розпочалися в 1945 році. Це арешти, численні обшуки та допити, заслання, погіршення стану здоров'я. Виклад матеріалу вміщує в собі багато фактів із протоколів допитів, взятих з архіву СБУ. Також розкрито зміст правозахисної діяльності ерм. Германа та її значення для легалізації Церкви.

⁸ Дубодєлов А. *Діяльність УГКЦ щодо захисту прав віруючих у 60–80 роках ХХ ст.* // *Історичні науки. Збірник наукових праць Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка* / голов. ред. Гончаренко А. Суми 2010, 69-74.

⁹ Овсяник Ю. *Катакомбна Церква здивувала світ* // <https://zbruc.eu>, (23.05.2018).

¹⁰ Боцюрків Богдан. *УГКЦ в катакомбах (1946-1989 рр.)* // Ковчег ч. I, Львів, 1993, 123-159.

РОЗДІЛ I

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ГРИГОРІЯ БУДЗІНСЬКОГО ЯК РЕЛІГІЙНОГО ДІЯЧА

I.1. Формация Григорія Будзінського у міжвоєнному часі

Уродженець с. Перегноїв (тодішнього Глинянського повіту) на Золочівщині Григорій Будзінський з'явився на світ 14 жовтня 1905 року в сім'ї Антіна та Теклі Будзінських. Дитинство Григорія проходило на теренах рідної місцевості. Там він і здобув базову початкову освіту, там і зростав із трьома своїми братами: старші – Маркіян (1876 року народження) та Михайло (1903 року народження; згодом став активним діячем ОУН та УПА; перебуваючи у складі УПА в січні 1945 року був вбитий під час бою з Червоною Армією)¹; наймолодший – Микола (рік народження невідомо). Іноді подається інформація про те, що Григорій Будзінський був наймолодшим у сім'ї. Згодом сам Григорій не вважав за потрібне комусь розповідати про ще одного брата². Тож у заповненні документації про свою найближчу родину не подавав таких свідчень³. У зв'язку зі смертю батька (сталось це тоді, коли Григорій завершив навчання в початковій школі), хлопці залишилися під опікою матері⁴. Незважаючи на матеріальні труднощі, що виникли після втрати батька, мати Григорія Будзінського змогла подбати про те, аби її син вдосконалював свої здібності до науки.

Перед тим як Григорій став священником, він тривалий період часу навчався. Розпочав у дванадцятирічному віці (1917 р.) в с. Словіта. Там навчався в приватній гімназії сс. Василянок. Через рік опинився у монастирі оо. Студитів у с. Уневі, там пробув один рік. Потім повернувся до рідного с. Перегноїв, де проводив час разом із внуками місцевого пароха о. Степана Височанського. Підготувався й поступив на стаціонарне навчання в академічну гімназію в м.

¹ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. I, арк. 40.

² Коли о. Григорія Будзінського заарештували в 1945 р., то в анкеті він не подавав інформації про свого молодшого брата. АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. I, арк. 41.

³ Див. Додаток 1 – фрагмент аплікаційної форми при арешті.

⁴ Визвольний шлях. *Суспільно-політичний і науково літературний місячник*. Кн.12 (489), Грудень, 1988, Річник X, 14-68; Карапата А. Формация монашества в часи підпілля Української греко-католицької церкви (1945–1989) // *Acta studiosa: Богословський науковий збірник* / Львів 2017, 161-180.

Львові. Навчаючись у гімназії, юнак мріяв про вступ до університету на факультет української філології та історії. Проте мрія стати вчителем історії не була реалізована, адже згідно з указом польської поліції в гімназіях історію міг викладати лише учитель-поляк. Тож Григорію Будзінському довелося обирати інший шлях, хоч до педагогічної діяльності він таки був причетний і працював домашнім учителем. Своє навчання юнак продовжив у торгівельній школі, де здобув кваліфікаційні навички, що допомогли йому отримати фах бухгалтера⁵.

1930-ті рр. стали для Григорія переломними і змінили його життя. У біографічних нарисах зустрічаємо, що приблизно в 1932 році Григорій Будзінський вступив до Унівського монастиря⁶. Хоч, згідно зі спогадами самого Григорія Будзінського в 1933 році він знаходився у м. Володимир-Волинську, де, власне, одружився з Катериною Следзь⁷ (вона була дочкою українського православного священника з дуже бідної священничої родини)⁸. Про створення сім'ї згадував і Курт Левін⁹: «Колись він (Григорій Будзінський) був одружений і працював банківським службовцем у волинському містечку. Після того як його дружина і дитина померли, він пішов у студити і згодом став священником»¹⁰. На Волині Григорій працював у молочарській кооперації «Маслосоюз». Проте сімейне життя Григорія не було довгим. Після смерті дружини (причина смерті невідома) опинився під тиском непростих обставин й пильним наглядом поліції та влади через проведення просвітницької діяльності. Зокрема, через численні акції на Волині про українську самобутність. Поляки розпочали гоніння за українськими діячами. Це була їхня урядова політика, більш відома як пацифікація. Усіх, кого вдавалося затримати, відправляли до концентраційного

⁵ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. - 1, арк. 42.

⁶ Протокол допиту свідка Люзняка І. В, від 11.07.1967 р., м. Львів // АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. I, арк. 43.

⁷ АСУЛ, ф. 15, спр. 1 : «Спогад Григорія Будзінського від 01.06.1994», рукопис, арк. 3.

⁸ Інтерв'ю з о. Методієм (Миколюю Костюком, студитом) про о. Германа, студита (Григорія Будзінського), від 14. 12. 2007 / інтерв'юєр Криських О. // АПЦ, спр. П – 1 – 1 – 1670, 4.

⁹ Курт Левін (1925-2014) – син львівського равина. У роки німецької окупації митрополит Андрей Шептицький врятував від нацистів Курта Левіна і його брата Натана. Інформація про цю особистість більш детально подана в цій роботі у підрозділі 2.1.

¹⁰ Левін К. *Мандрівка крізь ілюзії*, 2007, 105-106.

табору в Картузькій Березі¹¹. Григорій Будзінський не хотів потрапити туди, тому вирішив переховуватися. Свій притулок він знайшов у монастирі оо. Студитів Святоуспенської Унівської Лаври, де планував бути лише рік, поки не стихнуть переслідування. Втім, за час свого переховування Григорій відчув виняткове бажання вступити до монастиря. Тому коли до нього прийшли товариші з «Маслосоюзу» повідомити що переслідування вже закінчилися, він відповів їм: «Якби я знав, що монастир – це є така красота, то я був би до монастиря пішов ще у дитячому віці¹²». В одному зі своїх інтерв'ю настоятель львівського храму Різдва Пресвятої Богородиці о. Орест Фредина згадує: «У монастир він (Григорій Будзінський) потрапив в такий спосіб, що втікав від польської поліції. Там йому сподобалось, і згодом молодого монаха зауважив митрополит Андрей Шептицький, скерував на навчання до Риму»¹³

В інтерв'ю, що датоване 1993 роком, сам Григорій зазначив, що мотивом піти до монастиря було власне бажання¹⁴. Тоді при монастирі в с. Унів була школа, у якій виховувалося 15 хлопців, що походили з бідних родин. Оскільки попередньо Григорій мав підтвердження про завершення 6-ти класів у сільській школі, то він був рекомендований до навчання у школі отців-студитів. Там він три роки здобував освіту, а потім 2 роки навчався в домашній школі монахів-студитів у Львові. Тодішнє навчання відбувалося в такий спосіб: студити наймали репетиторів, а згодом кращих учнів відправляли до Бельгії. За час свого навчання у Львові Григорій згадує про свого товариша Маланчука: «Мій шкільний товариш, Маланчук, поїхав до Бельгії на науку. Потім був єпископом там. Ми разом вчилися в Уневі, а потім він, як ліпший учень, поїхав. Я також був кандидат. Не знаю, як то сталося, що я не поїхав»¹⁵.

¹¹ Концентраційний табір створений в 1934 році на Берестейщині (тепер територія Західної Білорусії), до нього відправляли тих, хто чинив спротив керівному режиму.

¹² АПЦ, спр. П – 1 – 1 – 1670, 5.

¹³ «Я собі уявляв, що наше служіння буде таємним: вночі у відкритій церкві чи в когось у хаті...» // risu.org.ua, (09.07.2018).

¹⁴ Інтерв'ю з о. Германом Будзінським, від 30.04.1993, 1.

¹⁵ Інтерв'ю з о. Германом Будзінським, від 30. 04. 1993, 2.

Так як Григорій не поїхав до Бельгії, то продовжив своє навчання у м. Львові. Монастир (на вул. Пирогова, 4) наймав викладачів: «Богослови вони були, а не священики»¹⁶.

1935 року, йдучи за Божим покликом, відбувся обряд чернечого постриження, в результаті якого Григорію було надано нове ім'я – Герман¹⁷. Згодом у 1937 році, в часі перебування Григорія Будзінського в монастирі, оо. студитам було надано можливість відправити в Рим в Руссікум¹⁸ на навчання двох осіб. Оскільки ніхто, крім Григорія не мав попередньо здобутої освіти в гімназії, інших претендентів не було. Тож він виїхав до Риму навчатися на теологічному факультеті. Священічі свячення Григорія Будзінського з рук митрополита Андрея Шептицького, відбулися 16 червня 1940 року¹⁹. Таїнство священства уділялось таємно, адже припало на період першої радянської окупації Західної України. У своїх спогадах Григорій Будзінський згадує, що обряд його рукоположення відбувався таємно в митрополичих палатах собору Св. Юрія. Однак в інтерв'ю о. Методія (Миколи Костюка) зазначається, що священічі свячення Григорія Будзінського, з рук митрополита Андрея Шептицького, відбулися в церкві Різдва Пресвятої Богородиці на вул. Хуторівка на празник Різдва Пресвятої Богородиці²⁰. Щоправда о. Методій наголосив, що точно не пригадував чи це були дияконські чи священічі свячення²¹.

На жаль, навчання за кордоном Григорій Будзінський змушений був залишити, оскільки розпочалася Друга світова війна. Та з часом отримані знання Григорій Будзінський передавав тим, хто навчався у підпільних семінаріях. Він добре володів латиною, викладав історію Христової Церкви та догматичне богослов'я²². Після повернення з Риму до Унівського монастиря єрм. Герман

¹⁶Інтерв'ю з о. Германом Будзінським, від 30. 04. 1993, 3.

¹⁷ АСБУ, ф. 75186, спр. № 1697, арк. 16.

¹⁸ Руссікум (Russicum) – навчальний заклад католицького спрямування, місією якого була підготовка осіб до майбутнього священічого служіння згідно з візантійським обрядом в Росії.

¹⁹АСБУ, ф. 75186, спр. № 1697, арк. 20.

²⁰ АПЦ, спр. П – 1 – 1 – 1670, 5.

²¹ Там само.

²² «Я собі уявляв, що наше служіння буде таємним: вночі у відкритій церкві чи в когось у хаті...» // risu.org.ua (11.08.2018).

певний період часу виконував там різного роду обов'язки на господарських роботах. Опісля, за дорученням митрополита Андрея Шептицького, працював у 10-ій міській поліклініці.

Тож життєвий шлях Григорія Будзінського розпочався на теренах нинішнього Золочівського району. З дитячих років Григорій вирізнявся особливим прагненням до навчання й постійно розвивався в цьому напрямку. Подальші життєві події: смерть дружини, переслідування польської поліції, владні натиски – заставили Григорія Будзінського переховуватись. Так він опинився в Святоуспенському монастирі, де і розпочав шлях своєї духовної формації.

I.2. Душпастирська діяльність у період першої радянської окупації Західної України (1939 – 1941 рр.)

Душпастирська діяльність єрм. Германа розпочалась у складний історичний період. Це був час першої радянської окупації західноукраїнських земель. Наприкінці 1939 року митрополит Андрей Шептицький писав: «Здається, що все, що походить від властей, має на меті, притіснити, нищити і завдавати болю. Це є система абсолютно позбавлена всього, що є або могло б бути милосердям, або, навіть, доброзичливістю, хоча б навіть до найубогіших»²³.

Ці слова підтверджують складність здійснення душпастирської діяльності для багатьох священників. Одним із них був єрм. Герман (Будзінський), який через воєнні дії не зміг завершити свого навчання у Римі. Після повернення до Батьківщини, таємно приймав рукоположення в митрополичих палатах собору Св. Юрія²⁴. Після отримання тайни священства єрм. Герман не відразу приступив до виконання обов'язків священника у зв'язку з попередньою державною роботою бухгалтера в поліклініці. Він отримав дозвіл не правити літургій до моменту

²³ Лист Митрополита Андрея Шептицького до Кардинала Євгена Тіссерана з описом церковно-релігійного життя під радянською окупацією. Док. № 170 // Митрополит Андрей Шептицький: Життя і діяльність. Документи і матеріали 1899-1944. У 2-х т, Львів 1988, т. 2: Церква і суспільне питання, кн. 2, 892.

²⁴ АСУЛ, ф.15, спр.1, т. 1, арк. 5.

офіційного звільнення з місця працевлаштування. Аби досягнути усунення з посади єрм. Герман зареєструвався на курси для ревізорів. Довідка відвідувача курсів стала підставою для офіційного звільнення. Втім єрм. Герман не став активним слухачем курсів, а приступив до діяльності в Унівському монастирі. Відомо, що у 1941 році митрополит Андрей призначив єрм. Германа на посаду пароха в с. Унів²⁵. Ще як монах він відзначався послухом і зумів стати наставником для співбратів, так і будучи вже священиком єрм. Герман сумлінно виконував покладені на нього обов'язки. Якось офіцери німецької розвідки заїжджали до монастиря перед початком воєнних дій. Кілька днів потому німецька армія захопила Львів. За місяць перебування німецьких військ у Львові, до міста прибув єрм. Герман.

У Львові по вул. Потоцьких знаходилась лікарня для воїнів радянської армії. Митрополит Андрей Шептицький неодноразово звертався до німецького командування з вимогою надати дозвіл священикам на відвідування хворих із правом уділення пацієнтам святої тайни – сповіді. На це місце було призначено єрм. Германа, який давав письмову розписку про нерозголошення інформації з в'язниці. Будзінський перебував в оточенні важкохворих, приймав разом із ними Пресвяту Євхаристію і не заразився²⁶. «Я (єрм. Герман) їх всіх (ув'язнених) причащав. [...] Хоча я був свідомий, що не кожен, може, із релігійних мотивів йшов. [...] Я не міг не дати людині того останнього, що вона ще у житті могла прийняти - це Святе Причастя»²⁷.

З часом німецьке командування заборонило навідувати хворих у лікарні, а єрм. Герман поїхав до селища Гусятин (Хмельницька область)²⁸. Там він відправляв богослужіння на території передмістя, що підпорядковувалося

²⁵ АСУЛ, ф.15, спр.1, т. 1, арк. 5.

²⁶ Там само, арк 7.

²⁷ АПЦ, спр. П – 1 – 1 – 1670, 7.

²⁸ Особливістю селища Гусятин було його географічне положення. Місцевість перетинала р. Збруч таким чином, що по одну сторону (підпорядковану Польщі) було місто, а по другу (підпорядковану радянській владі) - розташовувалося передмістя із аналогічною назвою – Гусятин. В той час у селищі парохом був колишній капелан УПА (імені не відомо), який взяв на виховання хлопчика з іншої сім'ї. У документації метричальної книги дитину було записано як сина священика.

радянській владі. Так тривало до тих пір, доки інформацію про діяльність єрм. Германа не передали Кам'янець-Подільському католицькому єпископу. Він (єпископ) вимагав від Будзінського офіційної реєстрації для продовження своєї діяльності. В свою чергу єрм. Герман зазначав: «Я не хотів нічого мати з ним спільного, і не поїхав. Відтоді я був на осторозі»²⁹. Про тривалість перебування єрм. Германа в Гусятині згадок немає, проте причиною повернення до м. Львова став фізичний стан здоров'я³⁰. Григорій Будзінський трохи пробув у Львові, а згодом його відправили на Лемківщину (с. Флоринка). У грудні 1918 року в с. Флоринка було створено російську державну адміністрацію, це означало, що Лемківщина стала частиною Росії. Ці події сприяли тому, що жителів села залучали до православ'я. За період свого служіння на теренах Лемківщини єрм. Герману вдалося повернути багатьох лемків до католицької віри³¹.

Поміж тим більшовицький режим поступово утверджувався у Львові. Коли єрм. Герман опинився в місті, він був призначений помічником о. Олексія Зарицького. Це сталося за наступних обставин: о. Зарицький служив у двох приміських селах, тому, коли отець зрозумів, що не справляється із виконанням своїх обов'язків, попросив допомоги. Митрополита консисторія призначила помічником єрм. Германа. Відтоді він служив у передмісті на вул. Шевченка.

1941 рік став для Григорія Будзінського періодом «активного здійснення антирадянської діяльності». Саме такі закиди були адресовані йому в часі першого арешту, вже по завершенню війни радянськими органами держбезпеки. А все тому, що в червні 1941 року в результаті німецько-радянських воєнних дій, західноукраїнські землі опинилися під окупацією Німеччини. Наприкінці червня 1941 року в м. Перемишлянах відбувся багатолюдний збір населення з нагоди виголошеного акту про відновлення незалежності Української Держави. У цьому дійстві єрм. Герман виконував особливе завдання: по закінченню недільної літургії він зніціював парохіяльну процесію, яка долучилась до організованого

²⁹ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. IX, арк. 9.

³⁰ Отцю Григорію Будзінському ставало все важче щодня долати дистанцію по перетину р. Збруч.

³¹ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. IX, арк. 10.

мітингу. На місці події за участі місцевого пароха о. Омеляна Ковча³² було відслужено урочисту Літургію³³.

Восени 1941 року з нагоди «Свята Просвіти» єрм. Герман та С. М. Баран³⁴ організували свято в с. Унів. Під час свята єрм. Герман виголосив у храмі проповідь з елементами націоналістичного змісту (слід відзначити, що в своїх проповідях єрм. Герман ніколи не боявся висловлюватися проти радянської влади). Після цього в приміщенні місцевого читального залу відбувся виступ хору, який виконував різні музичні твори, серед яких «Ще не вмерла Україна»³⁵. Владна верхівка трактувала своє бачення проведених зборів та звинувачувала єрм. Германа в незаконному проведенні свята з приводу самостійності України. У зв'язку з тим на єрм. Германа було відкрито кримінальну справу. Окрім цих зборів архівні документи надають інформацію про ще одне зібрання, організоване єрм. Германом, на якому він закликав селян обрати нового сільського голову. Керуючим села став Павло Казимир, а головою «Просвіти» - Йосиф Підківка³⁶. Під час допитів єрм. Герман пояснив, що він був лише головою зборів, а про те, хто скликав зібрання, йому невідомо³⁷. В листопаді 1941 року митрополит Андрей Шептицький скерував єрм. Германа працювати духівником у лікарню для військовополонених³⁸. Він доглядав хворих, уділяв святі тайни сповіді та Пресвятої Євхаристії. Восени 1941 року єрм. Герман неодноразово бував у митрополичих палатах. Приїжджав туди з метою доповісти митрополиту Шептицькому про економічний стан Унівського монастиря. Зокрема це були питання про повернення монастирських земель, які були роздані

³² о. Омелян Ковч – (1884 – 1944) – священник-місіонер УГКЦ. Народився в с. Космачі, що на Івано-Франківщині. Був капеланом в УГА. За своє життя відзначився особливою патріотичністю та відкритістю для нужденних. Допомагав у порятунку євреїв. Взимку 1944 р. помер.

³³ АСБУ, ф. 75186:, спр. № 1697, арк. 42.

³⁴ Баран С. М. – народився 1913 р. у с. Унів, Перемишлянського району. Був одружений та мав двох дітей (доньку та сина). Виступав свідком у справі Будзінського Г. А.

³⁵ Протокол допиту звинуваченого Будзінського Г. А. від 07. 01. 1946 р., м. Львів // Єромонах Герман (Григорій Будзінський), АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. 1, арк. 39.

³⁶ Протокол допиту звинуваченого Підківки Й. І, від: 17.07.1945 р., м. Львів // Єромонах Герман (Григорій Будзінський), АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. 1, арк. 40.

³⁷ Протокол очної ставки між звинувачуваними Будзінським Г. А. і Підківкою Й. І, від: 21.08.1945 р., м. Львів // Єромонах Герман (Григорій Будзінський), АСУЛ, ф. 15, спр. 1., т. 1, арк. 41.

³⁸ АСБУ, ф. 75184:, спр. № 11082, т. 1, арк. 31.

селянам за час першої радянської окупації. Також він іноді привозив листи для Шептицького від настоятеля Унівського монастиря єрм. Йосифа Шестюка. Адже митрополит Андрей, будучи архимандритом Унівського монастиря, цікавився справами установи. Єромонах Герман вважався помічником ігумена Шестюка, так як інших священнослужителів на той час у монастирі не було³⁹.

В кінці 1941 року єрм. Герман був відкликаний ігуменом Климентієм Шептицьким до іншого монастиря в м. Львів⁴⁰.

Підсумовуючи, можна ствердити, що період першої радянської окупації Західної України 1939-1941 рр. співпав із часом початку душпастирської діяльності єрм. Германа (Григорія Будзінського). В основному місцями його служіння стали студитські монастирі в с. Унів та м. Львів, хоча за цей час побував він як місіонер і на Лемківщині, і в Кам'янці-Подільському. А найбільш сповнений подій для єрм. Германа став 1941 рік, наприкінці якого він був переведений до Львова.

³⁹ Протокол допиту звинуваченого Будзінського Г. А., від 02. 01. 1946 р., м. Львів // Єромонах Герман (Григорій Будзінський), АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. 1, арк. 42.

⁴⁰ Там само. – арк. 63.

РОЗДІЛ II.

СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ ЄРМ. ГЕРМАНА В 1941-1945 РР. І РЕПРЕСІЇ СУПРОТИ НЬОГО РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

II.1. Участь єрм. Германа Будзінського в порятунку євреїв під час Голокосту в період німецької окупації

У перші дні захоплення німецькими військами західних земель, що входили до складу СРСР, по всій окупованій території відбулися напади на осіб єврейського походження. Погром у Львові та трагедія Єдвабного¹ залишили по собі значний вплив на подальший розвиток історичних подій у долі єврейського народу.

В с. Унів, в якому на той час ще перебував єрм. Герман Будзінський, влітку 1941 року відбувся розбійний напад з пограбуванням єврейського подружжя, яке займалося млинярством. Цей випадок став своєрідним витокom переслідувань євреїв у с. Уневі. Як тільки єрм. Герману стало відомо про цей жорстокий вчинок, він негайно долучився до організації нормалізування життя євреїв. Спершу це були заклики й публічні звернення, в яких зосереджувалась увага на те, що нова влада має дбати про новий порядок, а схожі злочини – не що інше, як вияв неабиякого бандитизму². Сам єрм. Герман зазначав мету свого звернення так: «Я вирішив взяти участь в зборах, щоби перестерегти людей перед вбивством євреїв»³. Проте до цих закликів не прислухались, а жорстоке ставлення до євреїв

¹ Трагедія Єдвабного відбулась влітку (10 липня) 1941 року на території нинішньої Польщі в селі Єдвабне. Селище славилось великою кількістю жителів, які за своїм походженням були євреями. Загальна кількість євреїв у селі значно перевищувала чисельність корінних жителів місцевості. Після того як німецькі війська увірвалися до Єдвабного (23 червня 1941 р.), поляки, два дні потому, вдалися до здійснення єврейських погромів. У своїх діях поляки проявили небачену жорстокість. Історія гласить про «угоду» поляків із німецькою владою. Згодом верховне командування Німеччини видало наказ знищити всіх євреїв, зробити все можливе, аби жоден представник євреїв не залишився живим. Відповідно до висновків дослідження Інституту національної пам'яті Польщі в цей час було вбито щонайменше 300 євреїв (більшість яких було спалено на околиці містечка). До 2000 року побутувала думка, що ця трагедія було зорганізована та реалізована німцями, доки в 2001-му з'явилася книга «Neighbors: The Destruction of the Jewish community in Jedwabne», автором якої став Ян Томаш Гросс. У виданні стверджувалося, що погром самостійно здійснили місцеві мешканці, при цьому не вдаючись за допомогою до німецької влади.

² Скіра Ю. Р. Діяльність єромонаха Германа (Будзінського) у порятунку євреїв під час Голокосту в селі Уневі та у Львові. *THE CAUSASUS SOUTHERN CAUCASUS SCIENTIFIC JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH*, 2017, 38-41.

³ Протокол допиту Будзінського Г. А, від: 09.10.1967 р. // Єромонах Герман (Григорій Будзінський), АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. 3, арк. 71.

лише посилювалось. Все це дійшло до спланованих німецькими окупантами заходів, метою яких було знищити єврейську національність. Такі дії були відображенням політики гострого антисемітизму, в основі якої була ідея меншовартості єврейської національності.

Згодом Григорія Будзінського було переведено до львівського монастиря Св. Йосафата, який був розташований поблизу Митрополичих палат. Це місце стало особливим прихистком для євреїв. Попри нелегке становище студитів⁴ монахи об'єднувались й відновлювали життя в монастирях. Курт Левін згадував у своїх споминах: «Визначна спільнота із самопосвятою несла своє служіння під керівництвом аскетичного ігумена Климентія. Монахи були готові виконати будь-яке завдання, включно з переховуванням євреїв»⁵. Тож завдяки монахам студитам там було організоване надійне місце переховування.

Згідно з архівними документами Святоуспенської-Унівської Лаври, єрм. Герман Будзінський проживав разом з іншими монахами студитами в будинку №2 по вулиці Пирогова⁶. Згодом стало відомо, що за тією ж адресою переховувався молодий чоловік на ім'я Курт Левін⁷. Його батько був равиним у польському місті Катовіце⁸. У студитському монастирі Св. Йосафата Курт Левін перебував разом із молодшим рідним братом Натаном та рабином Давидом Кагане.⁹

Відповідно до пояснень єрм. Германа, влітку 1943 року, на квартиру (по вул. Пирогова, 2) одна жінка (ім'я якої невідомо) привела до нього трьох євреїв, сказавши, що митрополит Шептицький наказав переховувати в себе цих чоловіків. Серед них було двоє братів – на прізвище Левін¹⁰. Братів Левіних єрм.

⁴ Йдеться про час окупації Західної України 1939-1941 рр. У цей період радянська влада примушувала молодих монахів виходити із монастирів.

⁵ Левін К. *Мандрівка крізь ілюзії*, 2007, 71.

⁶ Протокол допиту свідка Руда М. І, від: 05.07.1967 р., м. Львів // Єромонах Герман (Григорій Будзінський), АСУЛ, ф. 15, спр. 1., т. 3, арк. 65.

⁷ Протокол допиту свідка Люзняка І. В., від 11.07.1967 р., м. Львів // Єромонах Герман (Григорій Будзінський), АСУЛ, ф. 15, спр. 1., т. 3, арк. 66.

⁸ *Помер Курт Левін, врятований митрополитом Андреем Шептицьким* // www.radiosvoboda.org (20.08.2018)

⁹ Щоденник Львівського гетто. Спогади рабина Давида Кахане / Київ: Дух і Літера, 2003, 185-187.

¹⁰ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. 3, арк. 250.

Герман переховував у будинку, а третього чоловіка – у приміщенні бібліотеки, що належала митрополиту та знаходилась за тією ж адресою¹¹. Старшому Левіну, Курту, єрм. Герман допоміг у виробленні документів на прізвище Митка. «Моєю новою іпостассю став Роман Павло Митка, новик монахів-студитів, якого перевели до монастиря св. Йосафата», – зазначив у своїх споминах Курт Левін¹². Пізніше в своїх свідченнях він (Курт Левін) повідомляв, що вів подвійне життя: «У бібліотеці з д-ром Кахане я був Левіном, а коли звідти виходив ставав новиком студитського монастиря»¹³. Окрім єрм. Германа доступ до бібліотеки мав ще один його сусід по помешканню. Для інших осіб бібліотека була закритою, адже на той час у ній ніхто не працював¹⁴.

У заходах з порятунку євреїв єрм. Герман співпрацював з єрм. Марком (Михайлом Стеком)¹⁵, на якого були покладені обов'язки поселення євреїв у монастирях¹⁶. Окрім того, єрм. Марко допомагав Курту Левіну відвідувати його маму, яка перебувала в гетто¹⁷. А про своєчасне постачання продуктів харчування для євреїв відповідав єрм. Герман¹⁸. Окрім цього, Будзінський безпосередньо допомагав родичам братів Левіних, зокрема матері, отримати харчову допомогу¹⁹. Іноді єрм. Герман приносив харчі особисто, а часом – через посередників. Грошові надходження на харчові витрати надавалися митрополитом Шептицьким, після чого єрм. Герман забезпечував євреїв продовольством. Фінансове забезпечення, спрямоване на задоволення потреб у

¹¹ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. 3, арк. 251.

¹² Левін К. *Мандрівка крізь ілюзії*, 2007, 78.

¹³ Там само, 105.

¹⁴ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. 3, арк. 252.

¹⁵ єромонах Марко (Михайло Стек) – (1908 -1978) походить із с. Стрятина. Ігумен Климентій Шептицький направив єромонаха Марка до села Флоринка. Там він виконував обов'язки настоятеля студитського монастиря. Займався видавничою діяльністю при монастирях Студитського уставу. В 1944 р. подався до Німеччини, а згодом емігрував до Канади, там же і помер.

¹⁶ Скіра Ю. Р. *Діяльність єромонаха Германа (Будзінського) у порятунку євреїв під час Голокосту в селі Уневі та у Львові*. *THE CAUCASUS SOUTHERN CAUCASUS SCIENTIFIC JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH*, 2017, 39.

¹⁷ Курт Левін звертався до о. Марка із проханням відвідати відкрите ще на той час гетто й спробувати врятувати його матір. Заручившись підтримкою о. Марка та переодягнувшись у звичне вбрання (Курт Левін зобов'язаний був вдягти білу пов'язку з зіркою Давида) вони вирушили в місто. Зустрівшись із матір'ю, Курт Левін благав, аби вона надала йому дозвіл піти до Митрополита Шептицького і попросити про допомогу. Натомість мати була непохитною й попросила аби Курт пообіцяв що дбатиме про молодшого брата.

¹⁸ АСУЛ, с. Унів, ф. 15, спр. 1, т. 2, арк. 166.

¹⁹ АСУЛ, с. Унів, ф. 15, спр. 1, т. 3, арк. 252.

харчуванні, іноді здійснювалось також священиком на прізвище Рудь²⁰. Окрім зазначених осіб до цієї справи долучався також колишній секретар митрополита о. Володимир Грицай: «Ці гроші я передавав студитам [...], у тому числі Будзінському»²¹. Про те, чи надавав єрм. Герман матеріальну допомогу євреям, іншим допитаним свідкам було невідомо²².

Про факт переховування євреїв єрм. Германом було відомо о. Володимиру Грицаю та чоловікові на ім'я Лазар²³. Слід відзначити, що студити монастиря Св. Йосафата єдналися в спільній меті та відповідальності за переховуваних осіб. У своїх згадках про тодішній час Курт Левін засвідчував: «Усі ченці розуміли [...], що кожен буде наражувати своє життя заради людей іншої віри»²⁴. Про неоціненний вклад єрм. Германа у порятунок євреїв зазначали ті, кому він безпосередньо надавав допомогу. Зокрема, Давид Кагане свідчив: «Будзінський допомагав їм (родинам єврейського походження) вийти з гетто [...]. Серед врятованих були як дорослі, так і діти»²⁵. Слід відзначити, що єрм. Герман часто перебував із Куртом Левіном. Тож для Курта Левіна єрм. Герман став добрим наставником, помічником та захисником. Іноді вони разом виходили в місто. Сам Курт Левін пригадує, що якимось він та єрм. Будзінський ходили до передмістя

²⁰ Отець Степан Рудь (1883 - 1963) – крилошанин Митрополичої Консисторії. Був членом Митрополичого Церковного суду II інстанції. Викладав літургіку та церковний спів у Львівській богословській академії. АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. 3, арк. 254.

²¹ Протокол допиту свідка Грицай В. С., від: 19.10.1967 р., м. Львів // Єромонах Герман (Григорій Будзінський), АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. 3, арк. 265.

²² Йдеться про таких свідків:

1) Поппе А. А. – 1884-го року народження, бельгійка. Під час німецької окупації проживала в м. Львові, працювала медичною сестрою в лікарні по вул. Пирогова, 4. Там працювала разом з Григорієм Будзінським, який на той час виконував у лікарні обов'язки касира.

2) Куцина М. І. – 1901 -го року народження, українка. Монахиня, працювала медичною сестрою в вищезгаданій лікарні.

3) Руда М. І. – 1903-го року народження, українка. Була знайомою з Григорієм Будзінським завдяки спільній співпраці в лікарні.

4) Казимир П. М. -1899 -го року народження, українець. В період з червня 1941 -го р. по липень 1944 -го р. проживав у с. Міжгір'я (Перемишлянського району). Був обраний старостою села.

Протокол допиту свідка Руда М. І., від 05. 07. 1967 р., м. Львів // Єромонах Герман (Григорій Будзінський), АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. 3, арк. 269.

²³ Лазар – проживав у с. Рудно Пустомитівського району. Був особою, з якою ієр. Герман (Будзінський) підтримував контакт (листуванням) через одну жінку, що проживала в Ізраїлі. АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. 3, арк. 253-254.

²⁴ Левін К. Митрополит Андрей Шептицький і жидівське суспільство / К. Левін // Світло. – 1960. – № 11, 482.

²⁵ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. II, арк. 289.

Баторівка²⁶, де натрапили на похорон відомого українця²⁷. Окрім того, тоді дорогою містом вони натрапати на жахливе видовище: «Ми йшли по вул. Янівській де знаходився страшний концтабір²⁸. [...] Неподалік від входу була велика яма [...], звідти стирчали людські руки. [...]. Промовивши молитву, ми пішли геть із цього місця тортур»²⁹.

Від духовної підтримки до матеріальної допомоги, незважаючи на небезпеку для власного життя єрм. Герман доклав чимало зусиль, аби врятувати євреїв. Пізніше ті, кого було врятовано, завдячуючи за збереження свого життя, допомагали тому, хто врятував їх. Так, згодом єрм. Германа звинувачували в співробітництві з окупаційною владою та армією ворожої держави, а допомогти й надати правдиві свідчення щодо тодішньої діяльності Григорія Будзінського могли Курт Левін і Давид Кагане. Саме вони змогли спростувати висунуті стосовно єрм. Германа обвинувачення. У кримінальній справі зберігаються свідчення Курта Левіна, фіксовані мовою оригіналу (англійською) (Див. Додаток 2б). Далі подано власний переклад заяви: «Я (Курт Левін) подав заяву до Держдепартаменту США для автентифікації з проханням передати її радянським органам. [...] Отцю Герману зрештою дали пенсію»³⁰. В діяльності єрм. Германа з порятунку євреїв, можна виокремити-кілька складових:

- Духовно-пасторальна підтримка
- Надання фінансової підтримки
- Забезпечення продовольчої допомоги
- Збереження контакту з врятованими особами.

Така позиція єрм. Германа свідчить про несамовиту жертівність, відповідальність за виконання важливого завдання – порятунку інших, та

²⁶ Баторівка- приміська дільниця Львова, на перетині нинішніх вул. Т. Шевченка та вул. Брюховицької.

²⁷ Ім'я особи невідомо; Левін К. *Мандрівка крізь ілюзії*, 108.

²⁸ Янівський концтабір (винищувальний табір) – розташовувався на вул. Янівській. Німецька влада створила його в жовтні 1941 року. У цьому концтаборі найбільше перебувало євреїв, окрім них були також військовополонені та в'язні. Територія табору була огорожена двома рядами колючого дроту. Згідно з історичних даних, за час його існування (до листопада 1943-го року) в ньому було знищено від 50 до 200 тис. людей.

²⁹ Левін К. *Мандрівка крізь ілюзії*, 108-109.

³⁰ Там само, 106, переклад автора.

твердість у вірі. Нелегкі події для єврейського народу стали для єрм. Германа важливою місією: спричинитися до порятунку та збереження ідентичності єврейського народу. Тому можна стверджувати, що єрм. Герман умів співпереживати іншим та не боятися окупаційної влади. Окрім того, доводить факт гідного виконання душпастирських обов'язків.

II.2. Спроба врегулювання статусу УГКЦ в Радянському Союзі: підготовка і поїздка офіційної делегації УГКЦ до Києва та Москви наприкінці 1944 р. та роль в ній єрм. Германа Будзінського

Як тільки до Західної України вдруге повернулася радянська влада³¹, її політична стратегія була зорієнтована на певне толерування УГКЦ, поки не буде остаточно «видно» завершення війни в Європі та вирішено про сфери впливу країн-переможниць³². Тож відпоручники нової влади викликали до себе митрополита Андрея Шептицького. У серпні - вересні Митрополит Андрей Шептицький та Митрополит Йосиф Сліпий підготували для реєстрації у Раді в справах релігійних культів при РНК СРСР заяву про норми функціонування УГКЦ в СРСР³³. Одночасно із цим Шептицький почав займатися підготовкою поїздки до Москви великої представницької делегації³⁴.

Слід відзначити, що реалізація плану щодо ліквідації УГКЦ дещо стримувалась за життя Митрополита³⁵, відтак набула обертів по його смерті³⁶. З

³¹ 27 липня 1944 р. німецькі війська залишили м. Львів, тоді ж радянська влада увійшла до міста. Відтоді Львів був підпорядкований Червоній Армії. Згодом чимало істориків стверджували: «Це було визволення одним окупантом від іншого».

³² Плохій С. *Ялта. Ціна миру*. Харків 2019, 125.

³³ Гайковський М. *Хресна дорога Української Греко-Католицької Церкви (1939-1941 та 1944-1947 рр.)*, 61.

³⁴ Там само.

³⁵ Підтвердження цієї тези можна знайти, наприклад, в представленні таких подій історії: в період серпня – вересня 1944 року Рада у справах релігійних культів при Раднаркомі СРСР отримала підписані Митрополитом листи стосовно нормалізації церковно-державних відносин. Голова Ради в справах релігійних культів вважав за потрібне «з метою закріплення нинішньої орієнтації Шептицького, задовольнити потреби уніатської церкви, які можуть мати для неї суттєве значення». Було прийнято рішення про відправлення до Львова представника Ради, який мав дати А. Шептицькому відповіді. Проте за кілька днів Митрополита не ; Гайковський М. *Хресна дорога Української Греко-Католицької Церкви*, 4.

³⁶ 1 листопада 1944 р. о 13:30 на 79-му році життя, в окупованому радянською владою Львові, обірвався життєвий шлях Митрополита Андрея Шептицького. Похорон відбувся 5 листопада.

метою досягти порозуміння та домовленості між представниками Церкви та «новою» владою, митрополит Андрей Шептицький після наради з єпископами Будкою та Чарнецьким сформував делегацію, до складу якої увійшли троє священників: о. д-р Гавриїл Костельник³⁷, о. Іван Котів³⁸ та єрм. Герман Будзінський³⁹. Враховуючи факт смерті Митрополита Андрея Шептицького 1 листопада 1944 року, сформована група представників УГКЦ була відправлена до Києва і Москви його наступником – митрополитом Йосипом Сліпим. Климентій Шептицький⁴⁰ був призначений у 1944 р. митрополитом Йосипом Сліпим головою делегації на переговорах у Москві. Про це можемо читати в одній із біографій Климентія Шептицького: «Митрополит сам пішов до архимандрита, замість того, щоби визвати його до себе, що ще раз підкреслює виняткову роль, яку відіграє тепер і буде відігравати в майбутньому Климентій Шептицький»⁴¹. Архимандрит Климентій очолив делегацію попри поважний вік (75 років). Поїздка відбулася незважаючи на воєнний час, а про важливість переговорів представники делегації стверджували так: «Ми повинні були в Москві сказати, хто ми є. Нас у Москві не признавали. Вони знали латинський обряд (поляків) і православний обряд, а нас вони не знали. Ми приїхали, щоб знайомитися, дати про себе знати»⁴².

В цілому перед цією делегацією було поставлено декілька завдань, а саме: (1) передати особистого листа від Андрея Шептицького до Сталіна (це позиціонувалося як основний мотив поїдки); (2) представити потреби УГКЦ, відстояти її права (на основі Конкордату з Польщею 1925 р.); (3) з'ясувати

³⁷ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. II, арк. 11.

³⁸ о. Іван Котів (1910-1972) – народився в с. Літина. Зростав у бідній родині, тож підтримку на навчання отримав від Андрея Шептицького. Наприкінці 1930-х рр. був висвячений на священника. В період Другої світової війни та окупаційних режимів сприяв порятунку євреїв від нацистського режиму.

³⁹ Гайковський М. *Хресна дорога УГКЦ (1939-1941 та 1944-1947 рр.)*, 2007, 63; Йосип Сліпий. *Спомини*. Львів-Рим 2017, 380.

⁴⁰ Климентій Шептицький (1869-1951, світське ім'я – Марія Казимир) – молодший брат Митрополита Андрея Шептицького. В 1912 р. в Кам'янці (Боснія) прийняв монаші обіти та отримав ім'я Климентій. Три роки потому був висвячений на священослужителя.

⁴¹ *Меморандум УГКЦ Радянському уряду (част. 1). Фрагмент біографії праведника народів світу бл. свцм. Климентія Шептицького* // risu.org.ua (17. 12. 2019).

⁴² АПЦ, спр. П – 1 – 1 – 1670, 1.

справжню радянську політику стосовно релігії⁴³, і (4) дізнатися про специфіку душпастирства в Радянському Союзі⁴⁴.

Делегація очільника Климентія Шептицького вилетіла зі Львова до Києва 17 грудня 1944 року. Свідченням цього є оперативне повідомлення 2-го Управління НКДБ УРСР про підготовку делегації УГКЦ до виїзду в Москву. В м. Києві делегація зупинилася в готелі «Інтурист» (сьогоднішня вул. Богдана Хмельницького, 26 у Києві), розташувалися у двох номерах №18 та №19⁴⁵. Із Києва до Москви представники УГКЦ виїхали міжнародним вагоном потягу №6 19 грудня 1944 року. Делегати прибули до Москви 21 грудня, а наступного дня (22 грудня) вже були на прийомі в голови Ради для справ релігійних культів - Івана Полянського⁴⁶.

Делегація повезла з собою також лист нового Предстоятеля греко-католиків у СРСР, в якому висловлювалися сподівання що «вселенській Греко-Католицькій Церкві» будуть сформовані належні умови та засоби для свободи релігії, її сповідання⁴⁷. Цей документ зачитував о. Климентій Шептицький, а єрм. Герман перекладав на російську мову. Саме знання російської мови стало основною причиною включення до складу делегації єрм. Германа Будзінського. 22 грудня 1944 р. відбулася аудієнція представників Ради в справах релігійних культів у Москві та представників двох Митрополитів⁴⁸. За результатами зустрічі обидві сторони в особі уповноваженої делегації (від УГКЦ) та в особі представників Ради в справах релігії та культів (від уряду СРСР) стверджували про наміри подальшого узгодженого функціонування та належного співробітництва. За тиждень після прийняття делегації УГКЦ відбувся

⁴³ Йдеться про особисту зустріч Климентія Шептицького з о. Леопольдом Марі Брауном (який понад 8 років проживав у Радянському Союзі). Зустріч відбувалася в готельному номері, де проживали, на час поїздки, Климентій Шептицький та єрм. Герман Будзінський.

⁴⁴ Гуркіна С. Архимандрит Климентій Шептицький: маловивчені сторінки життя 1944–1947 рр. // *Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. ст.* — 2011. — Вип. 14, 203-215.

⁴⁵ ЦДІА у Львові. - Ф. 201. - Оп. 1р.. - Спр 124. - Арк. 11; Спр. 122, арк. 15.

⁴⁶ *Ліквідація УГКЦ (1939-1946). Документи радянських органів державної безпеки. 2006, 277-283.*

⁴⁷ Гайковський М., *Хресна дорога УГКЦ*, 2007, 49-50.

⁴⁸ Представників УГКЦ, які були відправлені до Москви називали делегацією двох Митрополитів (Андрея Шептицького та Йосипа Сліпого) зважаючи на той факт, що перший з них сформував делегацію, а другий за спричинених обставин – відрядив делегацію на переговори.

повторний прийом, на якому Іван Полянський⁴⁹ оголосив державне рішення. Згідно з усним запевненням: «Усім діючим в СРСР церквам [...] гарантоване [...] виконання релігійних обрядів [...]. Такий же порядок існуватиме і щодо католицької Церкви»⁵⁰. В усіх цих подіях єрм. Герман Будзінський виконував особливу роль – перекладача з російської на українську мову. Відповідно до письмових згадок про своє життя єрм. Герман зазначав: «тов. Полянський сказав, що нашій церкві будуть признані ті самі права, які мала церква в Австрійській і Польській державах»⁵¹. Пересвідчившись у достовірності почутого від прийнятого рішення СРСР про вільну діяльність Греко-Католицької Церкви єрм. Герман заявив: «Для нас це велика радість, що всі релігії рівні, що в православної церкви нема переваг»⁵².

Здавалося, що все буде так, як фіксувалося в усних домовленостях. Але зовсім скоро релігійно-політична стратегія радянської влади набула зовсім протилежного керунку. Єромонах Герман згодом так висловлювався щодо цих подій: «На жаль, Полянський того не написав⁵³, і його слова сказалися як лож»⁵⁴. «Він (Полянський) нас прийняв як таких, що хочуть стати православними»⁵⁵.

Делегація УГКЦ мала повертатися до Львова та готуватись до прийому уповноваженої комісії, з якою мали вирішити ще деякі питання: про церковне майно; про звільнення духовенства від призову; про Львівську богословську академію; про публікацію церковних періодичних видань. У Москві сказали: «Їдьте до Львова, там вся влада з вами скінчить розмову»⁵⁶. Зважаючи на стратегічну оцінку й вигідну для себе позицію, радянська влада відрядила до Львова інших представників виконавчого управління. Окрім того, опублікована 8 квітня 1945 року в газеті «Вільна Україна» стаття під назвою «З Хрестом чи з

⁴⁹ Іван Полянський – голова Ради у справах релігій і культів.

⁵⁰ ЦДІА у Львові. – ф. 684. – Оп.. 2. – Спр. 85. – арк. 128,-136.

⁵¹ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. I, арк. 12.

⁵² Гайковський М. *Хресна дорога УГКЦ*, 2007, 51.

⁵³ Йдеться про вище наведену цитату

⁵⁴ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. I, арк. 12.

⁵⁵ АЩ, спр. П – 1 – 1 – 1670, арк.4.

⁵⁶ Там само, арк. 6.

ножем» Ярослава Галана, що заховався під псевдонімом Володимир Росович, забезпечила інформаційний супровід початку кампанії проти УГКЦ. У статті звинувачувалася ієрархія УГКЦ в антиросійській та антирадянській діяльності, в колабораціонізмі, у служінні німецькому фашизму, також було зображено постать Митрополита Андрея Шептицького в протиставленні його наступникові Йосипу Сліпому⁵⁷.

Метою РПЦ було досягти відречення Папи від вірних українських греко-католиків⁵⁸ У квітні 1945 р. відбулися масові арешти католицької церковної ієрархії.

В одній із своїх заяв редактору газети «Радянська Україна» (від 1 жовтня 1985 року) єрм. Геман Будзінський писав про ці події так:

На жаль, комісія яку вислав Полянський - це була поліція, яка вчинила небувалий погром католицької церкви. Були арештовані всі католицькі єпископи (11 осіб), всі митрофорні протоєреї (50 осіб) і сотні священників, монахів, монахинь дяків і просто віруючих. На якій основі? Нібито на рішення собору 1946 р. [...]. Рядові священники, що дали згоду скликати собор перед тим поїхали в Київ, а там в торжественній обстановці вирішили своєї прадідної віри і перейшли в російську віру. [...]. Раднарком поручив очолити собор рядовому священнику, чого ніколи не було в католицькій церкві [...]. Мало того Раднарком передав юрисдикцію над католицькою церквою московському патріархату. Дуже дивний симбіоз. [...]. Якщо Раднарком мав юрисдикцію над католицькою церквою, то чому не передав юрисдикції над польською, угорською, і словацькою католицькими церквами, які діють на території УРСР. [...]. Це консолідує з елементарною логікою. Погром української католицької церкви - це злочин проти людства. Як уряд погоджує такі злочинні дії з підписаними міжнародними конвенціями про геноцид - свободу совісті і т. д. ?⁵⁹

Згодом єрм. Герман писатиме: «...по дорозі до Києва й до Москви він (Костельник) про одне думав і одного просив: «Їсти, горілки!». Зрада, котру він задумав, палила його вогнем, і він старався заглушити совість горілкою»⁶⁰. В інтерв'ю, що датоване 1993 роком, о. Будзінський згадує: «Котельник грав таку подвійну роль: з митрополитом говорив інакше, а з владою інакше. З владою – що він готовий перейти, а митрополиту – то він так маскується»⁶¹.

⁵⁷ Гайковський М. *Хресна дорога УГКЦ*, 60.

⁵⁸ Боцюрків Б. *УГКЦ в катакомбах (1946-1989 рр.)*, 126.

⁵⁹ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. 12, арк. 12.; фрагмент подано дослівно з рукопису єрм. Германа.

⁶⁰ *Мартирологія Українських Церков*, т. 2, 518.

⁶¹ АПЦ, спр. П – 1 – 1 – 1670, 8.

Єромонах Герман не зрікся рідної віри й відкрито заявляв: «В міру своїх релігійних переконань я не визнаю Львівського собору греко-католицької церкви від 10 березня 1946 р., а також – його рішення як правомірні [...], не об'єднуюсь з російською православною церквою»⁶².

Беручи участь в діяльності делегації УГКЦ до Москви, безпосередньо виконуючи роль перекладача та відстоюючи позицію неправомірності Львівського псевдособору, єрм. Герман проявив себе як борець за права УГКЦ.

II.3. Арешти, кримінальні провадження і відбуття покарань

Влада СРСР активно працювала над примушенням греко-католицьких священиків переходити до православної віри. Проте єрм. Герман не піддався на провокативні закиди й лишався непокірним у своїх переконаннях. Але в день його іменин (25 травня) до монашого дому оо. Студитів прибули працівники НКВД. Святкова молитва й гостинний обід з нагоди іменин, завершилися обшуком помешкання й арештом єрм. Германа. «В цей день 25 травня 1945 р. почалася гарна частина моєї біографії», - саме так згадує в своїх спогадах єрм. Герман про одні з найважчих подій в його житті. В результаті він опинився у в'язниці НКВД (тюрма на Лонцького)⁶³, де вже перебувало чимало священнослужителів. Окрім цього, працівники УНКДБ Львівської області відповідно до ордеру № 2659 (від 23 травня 1945 р.) провели обшук в арештованого Г. А. Будзінського. За результатами обшуку було конфісковано низку документів:

- Паспорт
- Волинський документ № 329
- Різні справки та довідки (див. Додаток 3).

Також конфіскували особисте майно єрм. Германа. Працівники НКДБ описали забране майно. У списку особистих речей були:

⁶² АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. 6, арк. 106.

⁶³ Інтерв'ю з о. Будзінським Григорієм, від 30.04.1993, 10.

- Пальто чоловіче, зимове;
- пальто чоловіче, шерстяне;
- піджак чоловічий;
- шапка;
- чоботи.

Конфісковане майно було здано на збереження під розписку представнику радянських органів правопорядку⁶⁴ (див. Додаток 4). Як бачимо, з огляду на опис конфіскованого майна, єрм. Герман був людиною з незначним матеріальним становищем, та навіть попри це, радянська влада, прагнула показати своє верховенство, тому реалізовувала політику так, що це чинило тиск на людей як фізично, так і морально.

Справа єрм. Будзінського була закріплена за слідчим Брюхановим, якого сам єрм. Герман називав «катом українського народу» через його надмірну жорстокість до підсудних. Згодом єрм. Герман висловлювався, занотовуючи власні спогади, про Брюханова так: «Десь три чи чотири місяці він бив мене палкою по голові, копав чоботом у живіт [...], п'ять місяців радив по хорошому підписати папір і піти на російську парохію»⁶⁵. Окрім того пригадував: «Пам'ятаю його, такий був катюга. Як викликав мене на слідство, то на столі в нього лежав кий. І тим кием він користувався»⁶⁶. Допити, які проводив Брюханов залишили значний відбиток у спогадах єрм. Германа. Спершу слідчий вдавав із себе люб'язного, але скоро він показав себе з діаметрально протилежної сторони. тому єрм. Герман казав: «У перші дні слідства він вів зі мною розмову про релігію і прагнув бути люб'язним. Він читав мені якусь книжку про шкоду релігії, не давав мені говорити»⁶⁷.

Перед проголошенням остаточного вироку підсудному Будзінському довелося пройти чимало допитів, що супроводжувалися глибоким

⁶⁴ АСБУ, ф. 75186, спр. № 1697, арк. 13.

⁶⁵ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. 9, арк. 17.

⁶⁶ АПЦ, спр. П – 1 – 1 – 1670, арк. 11.

⁶⁷ Ярема Р. *Відновлення Православ'я на Західній Русі в 1946*. Київ 2010, 188.

психологічним натиском та фізичними тортурами. За час з'ясування деталей кримінальної справи правозахисники Радянського Союзу не стільки збирали обвинувачення й зізнання, скільки нищили підсудних як морально, так і фізично. Середня тривалість одного допиту становила від 5-ти до 7-ми годин. Зрештою було вирішено: притягнути до кримінальної відповідальності й осудити єрм. Германа Будзінського за те, що, будучи священником уніатської церкви в с. Унів Перемишлянського району, в період німецької окупації він систематично серед місцевого населення проводив антирадянську агітацію, вихваляв німецьких загарбників й нищівно критикував діяльність СРСР⁶⁸. Окрім цього, до порушень єрм. Германа також відносили:

- підтримання зв'язку з гестапо;
- поширення друкованих видань антирадянського спрямування;
- пропаганда католицького віровчення;
- організація трьох сільських зборів й агітація на них супроти діючої влади;
- виконання українських націоналістичних пісень, зокрема «Ще не вмерла Україна»;
- відвідування лекцій релігійного спрямування⁶⁹.

Деякі звинувачення «підтверджувалися» речовими доказами. Так, при огляді періодичного видання «Перемишлянські вісті» за вересень 1941 р. в одній з газет слідчі виявили статтю «Унів», в якій, за їхніми твердженнями, було повідомлено про виступ о. Будзінського з проповіддю, зміст якої суперечив радянській ідеології. Тож на цій підставі капітан Брюханов відповідно до ст. 67 КПК УРСР постановив: долучити знайдений речовий доказ до справи Будзінського №2544⁷⁰. Окрім цього, при його арешті вилучили дві записні (рукописні) книги, в яких українською мовою фіксувалася інформація з відвідуваних лекцій релігійної тематики. На думку слідства частина цих записів спрямовувалась проти

⁶⁸ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. III, арк. 233.

⁶⁹ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. I, арк. 78.

⁷⁰ Там само.

поширення марксистсько-ленінського матеріалістичного світогляду серед народу⁷¹.

Завдяки майстерності слідчих в корегуванні інформації, більшість обвинувачень були не зовсім коректними, а то й взагалі абсурдними. Як зазначав сам єрм. Герман: «Звинувачення зі сторони Брюханова проти мене – це підтвердження його убозтва духа, а разом із тим – це доказ злочинного зловживання державною владою»⁷².

Слід відзначити, що по справі о. Будзінського головними свідками були: екс-голова «Просвіти» - Й. Підківка та настоятель СУЛ – єрм. І. Шестюк. За час проведення розслідування єрм. Герман знаходився у камері один та двічі на тиждень бував на допитах⁷³.

Завершення слідчого процесу (загальна тривалість якого становила близько 10 місяців⁷⁴) в справі Григорія Будзінського відбулося вже після проведення псевдособору в Львові. Після вибивання свідчень тортурами справу єрм. Германа передали воєнному трибуналу. На суді було двоє засідателів (вони були солдатами), які не промовили жодного слова, тож під натиском обставин єрм. Герман не зміг заперечити того, що йому було інкриміновано й підписав обвинувачення.

Керуючись ст. 204 КПК УРСР та директивними вказівками НКВС-НКДБ СРСР від 21. IV.1943 р., справу № 2544 за звинуваченням Г. А. Будзінського направили через прокурора на розгляд спеціальної наради при НКВС СРСР із клопотанням про призначення міри кримінального покарання⁷⁵. Зрештою, 12 березня військовий трибунал НКВС відповідно до ст. 54-10 ч. 2 КК УРСР виніс йому вирок в загальній тривалості – 10 років ув'язнення:

- 5 років перебування у місцях позбавлення волі, а саме у виправно-трудових колоніях суворого режиму;

⁷¹ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. I, арк. 80.

⁷² АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. I, арк. 104.

⁷³ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. III, арк. 12.

⁷⁴ З 30 травня 1945 року по 12 березня 1946 року.

⁷⁵ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. I, арк. 84-85.

- 5 років заслання до найвіддаленіших місцевостей СРСР⁷⁶.

Спершу єрм. Герман відбував покарання у Караганді. Про це у своїх спогадах єрм. Герман пише: «Приїхали офіцери набирати арештантів до Караганди»⁷⁷. Там він був два роки та декілька місяців і виконував різні виправно-трудові роботи. Єромонах Герман опинився в поселенні Долінка. Всі заарештовані перебували в одному бараку. Якось однієї ночі туди прийшов черговий та зачитав прізвища чотирьох священиків, серед яких був Будзінський. Згідно з указом одних ієреїв було відправлено на Воркуту, інших – до Інти. Після того всі чотири арештанти були переведені на Північ в табори Комі АРСР⁷⁸.

Дорога ув'язнених до нового місця призначення для відбуття вироку, що називається «етап», була завжди фізично та психологічно виснажливою. Часто без їжі та води, геть знесилені арештанти добиралися до Інти. Така дорога відзначилася на самопочутті єрм. Германа. Він прибув до Інти із суттєво послабленим здоров'ям. Тому в своїх нотатках він згодом писав: «Я подумав що там мені кінець»⁷⁹. Єромонах Герман мав язву на нозі. Тож, аби уникнути погіршення свого загального стану від важкої праці, до якої його примушували, о. Будзінський посипав свою рану попелом. Така «маніпуляція» дозволила йому не брати участі в деяких роботах, а саме: вирубці лісів і роботах у шахтах. Єромонах Герман у своїх спогадах писав, що йому було надано іншу непосильну роботу, втім точних відомостей про характер виконуваних робіт немає. Він часто був голодним і почуття голоду тамував питтям холодної води. В такий спосіб минуло ще два роки ув'язнення єрм. Германа.

Арештованим особам не було дозволено мати ніяких запасів продуктів харчування, тому коли під час огляду особистих речей в єрм. Германа знайшли хліб, його та одного з «товаришів» відправили на роботи в шахту. Будзінський казав: «Я працював на візочку, яким возили вугілля»⁸⁰. Характерною рисою

⁷⁶ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. IX, арк. 110.

⁷⁷ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. IX, арк. 112.

⁷⁸ Комі АССР – автономна радянська соціалістична республіка. Столицею якої було м. Сиктивкар.

⁷⁹ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. IX, арк. 115.

⁸⁰ Там само.

постаті єрм. Германа було те, що навіть у важких життєвих обставинах він поєднував у собі покірність власним ціннісним пріоритетам та вміння бути підтримкою й розрадою для своїх побратимів. Прикладом його ревного служіння є випадок уділення Тайни Сповіді єпископу Микиті Будці⁸¹. У віці п'ятдесяти років єрм. Германа відвезли до табору в пос. Абезь, розташованого між Інтою та Вокрутою. Там вже перебували затримані, які займалися будівництвом залізної дороги до Воркути. Це був табір для осіб з інвалідністю. В усіх цих нестерпних й, здавалося, зовсім неможливих умовах для виживання священники-арештанти не забували про основну свою місію – служіння. Тож вони використовували підручні матеріали (тумбочки для харчів – як престіл; скибки хліба – як просфори; воду, настояну на родзинках – як вино) й за можливості відправляли служби Божі. Єромонах Герман Будзінський також використовував будь-яку нагоду, для здійснення свого священничого служіння: «Як була якась нагода, то я просфору... Я мав, мені прислали, вони не дали. Я мав родзинки. То я мочив родзинки – і то було вино. Служба Божа була на хлібі і на родзинках. Отже, я видушував родзинки, намочував у воді і потім витискав – і то було вино»⁸².

Єромонах Герман відбував своє перше покарання аж до травня 1955 року. Коли міра покарання добігла кінця, йому видали документ про звільнення. Після цього він звернувся до Генерального прокурора СРСР з проханням поновити його в правах громадянина та видати паспорт з правом на місце проживання в СРСР за межами Комі АРСР⁸³. Відтак він був направлений в Україну до рідного с. Перегноїв. У місцях свого дитинства пробув лише декілька днів й повернувся до Львова⁸⁴. Коли знайшов нове помешкання по вул. Богдана Хмельницького, 3, кв. 2, то відновив свою священничу діяльність, щоправда вже в підпільній Церкві. На квартиру до єрм. Германа зрідка навідувалися брат та племінниця⁸⁵. Єромонах Герман намагався підтримувати контакт із братом через листування

⁸¹ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. 9, арк. 21.

⁸² АШЦ, спр. П – 1 – 1 – 1670, 14.

⁸³ Дубоделов А. *Діяльність УГКЦ щодо захисту прав віруючих у 60–80 роках хх ст.*, 2010.

⁸⁴ АСБУ, ф. 75184:, спр. № 11082, арк. 27.

⁸⁵ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. І, арк. 128.

(див. Додаток 5). У Львові Григорій Будзінський почергово змінював робочі місця. Він працював на залізничній станції, в бібліотеці, був касиром у 3-ій міській лікарні⁸⁶.

Проте 8 лютого 1957 р. проти нього відкрили нову кримінальну справу за ознаками злочину, передбаченого ст. 54 – 10 КК УРСР. За декілька днів – 14 лютого 1957 р. – о. Будзінського арештували вдруге й відкрили нову кримінальну справу. В процесі розслідування старший слідчий на прізвище Якубович встановив, що підсудний вихваляв умови життя в капіталістичних країнах. Такі факти підтвердила С. І. Красовська, яка виступала одним із свідків у справі⁸⁷. Відповідно до показань свідків О. І. Гуліної та С. І. Красовської на допиті, що відбувся 6 лютого 1957 р. у лікарні №3 Залізнодорожнього району м. Львова було з'ясовано наступне: під час читання газети «Львівська правда», а саме статті під назвою «Вовки почули кров», Григорій Будзінський, за словами очевидців, зводив наклепи на національну політику Радянського Союзу⁸⁸. Це стало вагомою причиною для слідчих до приписування злочинних дій Григорію Будзінському. Окрім цього органи радянського правопорядку були проінформовані в більш деталізованих елементах інциденту. Так, Красовська С. І. стверджувала, що Григорій Будзінський був не просто налаштований супроти радянського керівництва, а вороже відносився до СРСР й вихваляв суспільно-політичний устрій буржуазної Польщі. Окрім цього, свідок Красовська С. І. заявила, що на питання: «Чого ж хотів Бандера?» – Будзінський відповів: «Самостійної України». На наступний запит: «Хіба Україна не самостійна і не користується всіма правами?» – єрм. Герман відповів: «Ні, російська колонія». Такі ж показання надала О. І. Гуліна під час допиту за 8 лютого 1957 року⁸⁹. Єромонах Герман був категорично не згодним із приписуваними йому звинуваченнями, а особливо тих, що стосувались його релігійних переконань.

⁸⁶ АСБУ, ф. 75184:, спр. № 11082, арк. 28.

⁸⁷ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. III, арк. 222.

⁸⁸ Там само.

⁸⁹ Там само, арк. 225.

Тому 13 травня 1957 р. він оголосив голодування⁹⁰. Окрім цього, на ці закиди відповідав так: «Я повинен щодня молитися – це не злочин, а мій борг перед Господом Богом»⁹¹.

15 травня 1957 р. судова колегія в кримінальних справах Львівського обласного суду⁹² проводила слухання кримінальної справи греко-католицьких священиків Будзінського та Мар'яна Фарміги. Засідання розпочалося о 10 годині. Свідками в цій справі виступали: І. Г. Дика, П. І. Гнатів, Т. Ф. Вериженко, О. І. Гуліна, О. В. Вітер, С. О. Красовська, А. П. Наумец. Згідно з показаннями свідка О. В. Вітер, допит якої відбувся 26 березня 1957 р., у слідчій справі відкрилися нові факти:

- відмова Будзінського об'єднуватися з православною церквою;
- використання її житлової площі з ціллю відправ церковних служб згідно з канонами греко-католицької традиції.

І, дійсно, після закінчення ув'язнення єрм. Герман регулярно здійснював молитовні служіння. Оскільки це був час суворих заборон щодо УКГЦ, то єрм. Герману доводилося проводити молитовні зібрання надзвичайно таємно. 1 квітня 1957 р. на допит у справі Будзінського було викликано П. І. Гнатіва, який розповів слідчим, що в 1955 р. єрм. Герман навідувався до с. Ясинів Глинянського району. Під час цього візиту він (Будзінський) повідомив якщо хтось серед населення виявить бажання помолитися за здоров'я рідних чи в інших наміреннях, то нехай йому передадуть ці прохання та винагороду. В серпні 1955 р. завдяки утвореним посередницьким зв'язкам єрм. Герману передали список осіб, за яких він мав відправити службу Богу⁹³. Окрім того свідок Гнатів стверджував, що після звільнення з першого ув'язнення о. Будзінський заходив до нього. З метою допомогти священику Гнатів передав 50 крб. від Івана та

⁹⁰ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. I, арк. 94.

⁹¹ Там само.

⁹² У складі головуючого (Сергієнко), народних засідателів (Личенко, Харіна), секретаря (Литвиненко), прокурора (Чащиної) та адвоката (Сіпович і Смірної). Єромонах Герман (Григорій Будзінський), АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. VII, арк. 81.

⁹³ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. III, арк. 226.

Юстини, щоб отець помолився за здоров'я та упокій по вказаних іменах в інтенціях⁹⁴. Цей факт про навідування П. І. Гнатіва насправді був, адже сам єрм. Герман про це згадував: «Я приїхав зі заслання, після відбуття міри покарання голий і босий. Я потребував допомоги – і з цією метою звернувся до Гнатіва. Ті 50 крб., що мені прислав, я одержав, службу відправив у себе вдома»⁹⁵.

Схожі свідчення стосовно проведення богослужінь надала також І. Г. Дика, допит якої відбувся 22 березня 1957 року⁹⁶. Також вона визнала що єрм. Герман приходив до неї на квартиру та уділяв тайну сповіді. Цей факт згодом підтвердив єрм. Герман Будзінський. Окрім цього, І. Г. Дика зазначила про зустріч Будзінського на квартирі у Фарміга по вул. Шолохова, буд. 16, кв. 2. Вона повідомила, що о. Будзінський ходив до сестер бельгійок (вул. Куйбишева, 12)⁹⁷. У процесі зібрання інформації, яка б стала підставою до призначення міри покарання додали лист (як речовий доказ) Фарміги до Будзінського, в якому однією із ключових тез було: «Український народ довго карається під чужим ігом» (див. Додаток 6). Правоохоронці здійснили детальний аналіз змістовного наповнення листа й визнали, що він спрямований на підрив авторитету радянського керівництва⁹⁸ (див. Додаток 7).

Перед тим 14 лютого 1957 р. при обшуку звинуваченого Г. А. Будзінського було конфісковано декілька листів:

1. Лист, написаний фіолетовим чорнилом на білому в лінійку аркушеві.
2. Лист, написаний зеленим чорнилом. Починався словами: «Доброго здоров'я Шановний приятелю».
3. Записка, написана на учнівському зошиті в клітинку із словами: «Слава Ісусу Христу, всечесний отче...».
4. Лист, написаний фіолетовим чорнилом, розпочинався словами: «О. Германові Сл. Ісусу Христу...».

⁹⁴ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. VII, арк. 87.

⁹⁵ Там само, арк. 94.

⁹⁶ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. I, арк. 27.

⁹⁷ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. V, арк. 5.

⁹⁸ Там само, арк. 227.

5. Записка із словами: «Прошу ласкаво відчитати...».
6. Дві фотографії Й. Сліпого.
7. Щоденник із записами Г. А. Будзінського⁹⁹. (див. Додаток 8).

Усі знайдені листи прикріпили до кримінальної справи № 11082. Згодом 14 лютого 1957 року відбувся ще один обшук, в результаті якого були конфісковані такі речі: конверт адресований в Аргентину (ймовірно це була відповідь єрм. Германа Будзінського своєму племіннику Богдану, який, в свою чергу, також писав листи до свого дядька; під час обшуку всі листи було конфісковано); просфори; записки, зошити, блокноти з різним змістом написаного тексту; газетні сторінки видання «Трибунал Люду»; фотокартки; записні книги та особисті записи єрм. Германа¹⁰⁰(див. Додаток 9). Ці речі також були долучені як речові докази в справі Будзінського.

Також слід відзначити, що єрм. Герману було інкриміновано зв'язок з гестапо начебто ще взимку 1941 р. У висновку від 16 серпня 1955 року було зазначено, що о. Будзінський звів наклеп на Н. Ф. Дюка, повідомивши, що останній займався грабіжницькою діяльністю в монастирі. Заступник начальника відділу КДБ при РМ УРСР по Львівській області – підполковник Горюн, розглянув матеріали слідчої справи №11082 (за звинуваченням Будзінського Г.А.) й виявив такі факти:

- проведення нелегальної уніатської діяльності
- сприяння релігійної ворожнечі між віруючими
- вихваляння умов життя в країнах капіталістичного ладу
- зведення наклепів на політику радянського уряду
- отримання листа від о. Мар'яна Фарміги
- чинення опору рішенням Собору 1946 р.¹⁰¹

⁹⁹ АСБУ, ф. 75184, спр. № 11082, т.1, арк. 20-21.

¹⁰⁰ Там само, арк. 22.

¹⁰¹ АСБУ, ф. 75184:, спр. № 11082, т. 1, арк. 23.

На основі зібраних фактів й відповідно до ст. 126 та 127 КПК УРСР – постановили: залучити Г. А. Будзінського як обвинуваченого згідно з ст. 54-10 ч. І та ст. 56-21 КК УРСР. Про це виголосити йому під розписку в постанові.

Сам єрм. Герман не визнавав себе винним. Окрім того він пояснив, що в час читання статті в газеті «Львівська правда» не мав наміру опозиційно висловлюватись про зміст радянської політики. Він зазначив, що це була всього лиш помилка в розмовній мові. Крім того, це було також неправильне трактування його невербальної мови: «Коли Гуліна почала мені заперечувати, я нічого не казав. В мене нервова хвороба, через яку в мене довільні рухи і качається голова. Таким чином, цей рух головою Гуліна могла зрозуміти як заперечення»¹⁰². Стосовно обвинувачень про дотримання обряду УГКЦ єрм. Герман переконливо зазначав, що не визнає правової чинності рішень «Львівського собору». Він далі ствердив, що завжди вважав себе священиком Греко-Католицької Церкви, тому здійснював служіння згідно з канонічною обрядовістю й дотримувався своїх ціннісних установок¹⁰³.

15 травня 1957 р. Львівський обласний суд за сукупністю ст. 54-10 ч. І та ст. 56-10 ч. І КК УРСР виніс вирок – 10 років позбавлення волі. Єромонах Герман розпочав протест проти насильства, що чинила над ним система радянського правосуддя, у вигляді голодування¹⁰⁴. А також він писав листи-скарги, в яких ґрунтовно описував несправедливість та жорстокість політичного режиму СРСР. Оскільки єрм. Геману інкримінували розпалювання релігійної ворожнечі, то в одному із своїх листів він писав: «цікаво, що Держвидав випускає антирелігійну літературу [...] і це начебто віруючих не хвилює. Крім того, читаються тисячі антирелігійних лекцій...»¹⁰⁵. В такий спосіб єрм. Герман мав на меті показати, що сама державна влада розпалює релігійну ворожнечу. В іншому фрагменті листів-скарг можемо побачити таке висловлювання єрм. Германа: «Сатана, що живе в

¹⁰² АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. VII, арк. 93.

¹⁰³ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, т. VII, арк. 94.

¹⁰⁴ Пишкович М. Історія студійського чернецтва УГКЦ у 1950-1960 рр., 156.

¹⁰⁵ Там само.

серцях безбожників [...], знає, що я говорю правду, і тому він (сатана) збуджує ненависть до мене»¹⁰⁶. 15 листопада 1958 року єрм. Герман Будзінський звернувся до Генерального Прокурора СРСР із протестом проти переслідувань його за релігійною ознакою. Це перший лист о. Г. Будзінського, який потрапив на Захід шляхами самвидаву¹⁰⁷. Згодом згідно з постановою Пленуму Верховного Суду СРСР від 18 червня 1959 р. вирок щодо о. Будзінського був скасований, а місяць потому його звільнили з табору с. Явас Мордовської АРСР. Справу кримінального порядку зупинено за відсутності в діях Будзінського компонентів злочину.

¹⁰⁶ Пишкович М. Історія студійського чернецтва УГКЦ у 1950-1960 рр., 156.

¹⁰⁷ Захаров Б. *Релігійні рухи в історії українського дисидентського руху в Україні (1956 – 1987)*. / Харківська правозахисна група. – Харків 2003, 37-46.

РОЗДІЛ III

ПІДПІЛЬНЕ СЛУЖІННЯ І ПУБЛІЧНА ПРАВОЗАХИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЄРМ. ГЕРМАНА

III.1. Особливості душпастирської діяльності єрм. Германа у Катакомбній Церкві

Після двох вироків суду, численних допитів та погроз єрм. Герман продовжував виконувати місію душпастиря. Людям, котрі бажали долучитися до молитов необхідно було переховуватися, адже Церква переживала нелегкий час – підпілля.

У 1960-х рр. діяльність духовенства в підпіллі характеризувалася особливою активністю, свідченням цього була фіксована в архівних документах кількість підпільних церков (88) у Західній Україні¹. Коли єрм. Герман повернувся після оскарження відбуття свого другого покарання, він проводив підпільні богослуження у себе на квартирі в Львові. Також відомо, що вдень 2 червня 1963 року він відслужив чин панахиди на Янівському кладовищі на могилах січових стрільців та діячів ЗУНР. Внаслідок того, о. Будзінського не раз викликали до міліції на розмови з метою «превентивних заходів»².

У 1970 році єрм. Герман проживав у м. Львові за адресою вул. Спокійна, 4. Про той період він згадує так: «Хата була завжди відкрита, і там міг зайти любий чоловік, коли йому було потрібно. Навіть, коли тобі треба було до сповіді зайти, то в любую пору дня. [...]. Через його хату проходила велика кількість людей»³. Найбільша за площею кімната в квартирі перетворилася на каплицю. Єромонах Герман змайстрував там вітвар, а звичний стіл оздобив як престіл. Хрест із Розп'яттям та Євангеліє були розміщені на престолі. Поруч був проскомидійник, а за літургійний посуд слугували звичайні побутові предмети: чаша – металевий стакан, дискос – металева тарілка⁴. У кімнаті також була ікона Пресвятої

¹ Боцюрків Б. *УГКЦ в катакомбах*, 137.

² АСБУ, ф. 75186:, спр. № 1697, арк.132.

³ АПЦ, спр. П – 1 – 1 – 1670, арк. 1.

⁴ АСБУ, ф. 75184:, спр. № 11082, т. 1, арк. 95.

Богородиці. Літургії в приватному помешканню налічували близько 20 осіб у вихідні та святкові дні. Єромонах Герман не лише відправляв Богослужіння, а й уділяв віруючим Святі Тайни: Сповідь, Пресвяту Євхаристію, Хрещення. За те, що єрм. Герман не відступав від своєї священичої діяльності й охоче молився разом з іншими, радянська влада розпочала проти нього нове гоніння. Житло єрм. Германа було під пильним наглядом працівників КДБ.

Ще 26 березня 1966 р. Президія Верховної Ради УРСР видала декрет, що був спрямований проти підпільної діяльності священиків греко-католицької церкви. Відповідно до постанови «Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про релігійні культури» було встановлено штраф за молитовні відправи в приватному житлі у розмірі 50 крб.⁵ Представники часто «навідувались» до єрм. Германа із регулярними обшуками помешкання. Проте це не стало на заваді діяльності єрм. Германа. Тому незабаром на нього чекала немала кількість виписаних штрафів:

- восени (листопад) 1978 р. – під час Літургії представники міліції вдерлися до квартири єрм. Германа. Тоді вони оштрафували не лише священика, а й всіх, хто прийшов на молитовну відправу. Розмір штрафу становив 25 карбованців⁶;
- 24 вересня 1981 р. – штраф у розмірі 50 карбованців⁷;
- 7, 8, 9 січня 1982 р. – штраф у розмірі 50 карбованців⁸;
- 12 листопада 1984 р. – обшук житла⁹.

Взимку 1985 р. до Прокуратури Львівської області надійшла скарга на Г. А. Будзінського за його релігійну діяльність. Відтак, 19 лютого того ж року було

⁵ Боцюрків Б. *УГКЦ в катакомбах*, 140.

⁶ АСБУ, ф. 75184:, спр. № 11082, т. 1, арк. 47.

⁷ *Мартирологія Українських Церков*, т. 2, 523.

⁸ Там само, 525-527.

⁹ АСБУ, ф. 75184:, спр. № 11082, т. 1, арк. 81.

відкрито вже третю кримінальну справу, втім, зважаючи на похилий вік о. Германа (80 років), питання щодо ув'язнення було закрито¹⁰.

Слід зазначити, що підпільна діяльність єрм. Германа не обмежувалась лише проведенням молитовних відправ у своєму приватному помешканні у Львові. Він доволі часто навідувався до греко-католицьких громад Львівщини. Зокрема, у період з 1973 до 1981 року він часто бував у с. Підгайчики, Вишня, Вістовичі, Хлопчиці¹¹. Оскільки таке навідування до підпільних релігійних громад було систематичною й регулярною справою, то єрм. Герман чітко дотримувався власного плану (маршруту). Підпільні молитви розпочиналися в с. Підгайчики, а завершувалися в с. Хлопчич. Найчисленнішими були Великодні відправи. Навіть не зважаючи на поважний вік та проблеми із здоров'ям, єрм. Герман сумлінно виконував функції душпастиря.

Тоді єрм. Герману було вже чимало років, і він мав серйозні проблеми зі здоров'ям. Після відбуття двох арештів у нього з'явилися атрофічні виразки нижніх кінцівок. Захворювання не дозволяло єромонаху ходити, тому з метою «відкритості для вірних» двері його дому були завжди відчинені. Отець Methodій (Микола Костюк) у своєму інтерв'ю пригадував навіть випадки, коли до єром. Германа та брата Теоксита¹² приходили грабіжники та вимагали грошей¹³. Тож, висловлюю припущення, що домівка єрм. Германа була підпільним монастирем.

Слід також відзначити, що постать єрм. Германа є справді ціннісною та важливою в історії УГКЦ. Адже згодом він став наставником для багатьох священнослужителів. Оскільки в часи підпілля не було можливості вільно навчатися у навчальних закладах духовного спрямування, то здобути компетенції в священничій галузі можна було лише через безпосереднє навчання

¹⁰ Каганов Ю. *Опозиційний рух в Україні і Польщі в контексті суспільно-політичних трансформацій (70-80 ті рр. ХХ)*: Компаративний аналіз // *Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету*. Запоріжжя 2006. Вип. ХХ, 283 - 294.

¹¹ Фешин Галина, інтерв'ю від 04.05.2001 / Кузишин С./ АПЦ, спр. Т-1-1-6, 3.

¹² Брат Теоксит – проживав разом із єром. Германом у будинку на вул. Спокійній (більше інформації про нього не відомо).

¹³ АПЦ, спр. П – 1 – 1 – 1670, 11.

від старших душпастирів. Серед учнів о. Григорія виокремлюють о. Ореста Фредину.

Тож єрм. Герману довелося пройти чималу кількість допитів, перетерпіти біль фізичних тортур та морального натиску. Він втратив своє майно, громадянство, значно погіршився стан його здоров'я. Та незважаючи на втрати та суворість органів правопорядку СРСР, він залишився незламним у вірі. Єромонаху Герману (Григорію Будзінському) вдалося досягнути оскарження несправедливого вироку в 1957 р. і згодом стати на шлях правової діяльності із захисту прав віруючих УГКЦ.

III.2. Епістолярно-правозахисна діяльність

У своїй діяльності єрм. Герман завжди визначався такими рисами характеру, як прагнення відстояти правду та домогтися справедливості. Тож він не міг бути осторонь рішень псевдособору 1946 року. Несправедливі арешти і численні переслідування греко-католицького духовенства та вірних радянською владою, зрештою, знищення УГКЦ як інституції, змушували єрм. Германа робити все можливе, аби стати на правовий шлях захисту своєї Церкви.

Підставою до початку активної правозахисної діяльності УКЦ став виклик єрм. Германа до працівника КДБ Євтушенка¹⁴. Основна вимога, яку поставили перед о. Будзінським – зречення віри. Від завуальованих спроб та попереджувальних розмов, радянська влада перейшла до прямих вимог. Такі дії єрм. Герман розцінював як втручання в справи совісті. Тож, з метою уникнення подібних дій від владної верхівки він розпочав діяльність, спрямовану на роз'яснення широкому загалу про те, що рішення так званого «Собору 1946 р.» – це перш за все обмеження в правах та свободі, а окрім того – відсутність правової чинності. Для реалізації цієї цілі єрм. Герман розпочинає писати листи до представників радянського керівництва та редакторів найпоширеніших на той

¹⁴ Дата виклику невідома.

час всесоюзної газети «Ізвестія» й українських періодичних видань «Вільна Україна» та «Радянська Україна»¹⁵.

Свої перші листи він скеровує до генерального прокурора СРСР на прізвище Руденко. Так, 25 листопада 1958 р. єрм. Герман надсилає йому листа, зміст якого був наповнений порівняльними фактами діючої (на той момент) влади з політикою царської Росії. Така урядова позиція визначала державу як таку, що своєю метою мала завдання добитися авторитету через пригноблення соціально-культурних і національних інтересів інших меншин. Чи не найпринизливішим був той факт, що для досягнення своєї мети уряд СРСР обрав церковні структури, як вигідне знаряддя праці. Тож РПЦ стала засобом здійснення цілей вищої політичної ієрархії. По своїй суті вона (РПЦ), забувши про будь-які моральні цінності, ототожнилась з Російською імперією. Зневажливе ставлення до української мови, заборона українцям входити до ієрархічних структур (у своїй же державі), руйнування архітектурних пам'яток – це ті факти, що підтверджують не просто вияв ворожості до представників УГКЦ, а й до народу зокрема. Єромонах Герман зазначав у своєму листі: «Це діється всупереч радянській Конституції, яка гарантує свободу совісті, й проти міжнародної Конвенції про геноцид, де заборонено переслідувати за національність, колір шкіри чи релігійні переконання»¹⁶.

25 березня 1966 року єрм. Герман знову пише лист до Генерального прокурора СРСР - Руденка. У документі отець висловлював своє обурення стосовно тих обвинувачень, які йому приписали. Він зазначав, що його дії не могли трактуватися як злочинні, оскільки передбачали безпосереднє виконання релігійних обов'язків. «Я вважаю, що релігійна дискримінація є нелегальна, і це приносить сором радянській законності»¹⁷. Зрештою, пишучи цього листа, о. Будзінський мав за мету пояснити, чому не слід визнавати рішення т. зв. «собору 1946 року». Адже саме відмова виконання основної постанови (перехід до

¹⁵ Кількості написаних листів як загальної, так і окремої для кожного видання невідомо.

¹⁶ *Мартирологія Українських Церков*, т. 2, 500.

¹⁷ Там само.

російської віри) стала причиною відкриття кримінальної справи не лише на єрм. Германа, а й на інших священиків Львівської греко-католицької Митрополії. У своєму зверненні о. Будзінський згадував минулі історичні події й зазначав: «Якщо порівнювати ліквідації Київської митрополії в 1839 р. і Львівської, то побачимо, що людина, яка проводила ліквідації в 1946 р., такий собі Костельник, не був митрополитом, як Семашко»¹⁸. Єромонах Герман виділяв низку об'єктивних доказів, які заперечували легітимності проведення «Львівського собору 1946 року», а саме:

- відсутність в «організатора» зібрання – о. Гавриїла Костельника схвалення на проведення скликання від представництва вищої влади Церкви;
- відсутність повноважень від Російської Православної Церкви;
- неможливість надання Собору статусу ані католицького (адже мета скликання – ліквідація східної гілки Католицької Церкви), ані православного (оскільки на Соборі був присутній київський Митрополит Іоан як представник московського Патріярха Олексія, то по суті керівна роль мала належати саме йому, а не о. Костельнику);
- порушення норм організації собору: «...не було винесено відповідної постанови, керівник собору не був членом уряду УРСР, а ухвали Собору не були затверджені законодавчою владою, тобто Верховною Радою УРСР»¹⁹.

На думку єрм. Германа, ліквідація УКЦ повторювала події холмсько-підляської історії. Відтак він стверджував, що залучення людей до Російської Православної Церкви в такий насильницький спосіб підтверджувало, що це був задум представників атеїстичних угруповань. Адже за так званим добровільним переходом, чи радше за свідому відмову від цього кроку, приховувалась перспектива стати кримінальним злочинцем. Негативне ставлення священиків до

¹⁸ Йосиф Семашко – церковний діяч, митрополит РПЦ. У своїй діяльності переконував греко-католицьких священиків зректиса віри; *Мартирологія Українських Церков*, т. 2, 502.

¹⁹ Там само, 505.

«возз'єднання» впливало як із націоналістичних і політичних міркувань, так із міркувань особистого та конфесійного характеру²⁰.

15 січня 1978 р. єрм. Герман відправив листа речникові громадської думки, редактору всесоюзної щоденної газети «Ізвестія». Головний посил написаного тексту – представлення правдивих відомостей щодо подій 1946 року. На той момент серед чотирьох членів делегації, що їздила до Києва і Москви та мала розмови з головою Ради у справах релігійних культів при РНК СРСР тов. Полянським, окрім єрм. Германа вже нікого не було серед живих. Архимандрит Климентій Шептицький помер 1 травня 1951 р. в ув'язненні у Владимирському централі, о. Гавриїла Костельника було застрелено 20 вересня 1948 р., а о. Іван Котів помер у м. Каунас (Литва) 1972 року. Таким чином, о. Будзінський був єдиним свідком подій в Москві. Наміри радянської влади про ліквідацію УГКЦ почали реалізовувати ще до проведення самого «собору». У цьому листі читаємо: «1945 р. дано наказ про арешт усіх без винятку членів ієрархії [...], УГКЦ була оголошена поза законом як якась бузувірська секта»²¹. Єромонах Герман писав це з метою наголосити лідеру громадськості, щоб той сприяв роз'ясненню своїм співвітчизникам, що переслідування УГКЦ передбачає державі ганебну перспективу.

Єромонах Герман Будзінський продовжив виконувати свій моральний обов'язок щодо захисту УГКЦ завдяки серії листів до українських радянських газет. У цілому, це були його листи-відповіді на статті проти Католицької Церкви. Так у зверненні за 1 лютого 1983 р. до редактора газети «Вільна Україна» єрм. Герман наголошує на тому, що Католицьку Церкву не можна називати уніатською: «Неправда, що Католицька Церква називається уніатською. В 1939 р. РАЦС перебрав церковні документи не менш як 20 млн. метрикальних записів. І не було ні одного слова, в якому Церква була б названа уніатською. У всіх

²⁰ Будз К. *Українська Греко-Католицька Церква у Галичині (1946-1968 рр.): стратегії виживання та опору у підпіллі*, Дисертація Київський університет імені Бориса Грінченка. 2016, 56; *Овсяник Ю. Катакомбна Церква здивувала світ* // <https://zbruc.eu> (23.05.2018); *Хроніка Католицької Церкви на Україні* // www.patriyarkhat.org.ua (24.04.2018).

²¹ *Постуляційний Центр Монастирів Студійського Уставу* // pc.studyty.org.ua (09.09.2018).

документах Церква називалась Греко-католицькою»²². У викладі своєї подальшої аргументації, о. Будзінський висловлював думку про те, що представники радянських «інстанцій» завчили напам'ять фальшиві рішення й тільки те і робили, що повторювали їх всюди, де це можливо, не маючи при цьому абсолютно ніякого розуміння, що таке церковний собор. У листі йшла мова також про те, що церква є ієрархічною структурою. Звідси стає зрозумілим, що рядовий священик не міг скликати собор, адже таке рішення містить демократичний характер. Заходи, які застосовувалися для ліквідації УГКЦ, суперечили юридичним нормам. Так, до прикладу, церкву Св. Юра в м. Львові загарбали на місяць раніше, ніж прийняли постанову про ліквідацію Католицької Церкви. «Чого не знищили поляки, те росіяни забрали». Так єрм. Герман описував як Залізничний райвиконком відібрав у простого віруючого населення храм по вул. Шевченка, 205. Ця церква будувалась на зібрані кошти від людей, а будівельні роботи виконували робочі на добровільній основі. Натомість після того, як церкву «забрали», на цьому ж місці збудували корчму. В подібний спосіб ліквідовували чимало церков. Це був один із елементів реалізації плану по руйнуванню УГКЦ. Слід врахувати, що міжнародна спільнота католиків не схвалювала дій СРСР. Про цей факт можемо дізнатись із листів єрм. Германа: «Нам співчують мільйони католиків у всьому світі, передусім за те, що радянська влада відібрала в католиків усі храми і для п'яти мільйонів католиків (схід. обр.) не лишила ні однієї церкви»²³.

23 лютого 1983 р. о. Будзінський відправив чергового листа до радянської газети «Вільна Україна». Ще одна спроба єрм. Германа домогтися публікації правдивих фактів. Він вкотре пояснює, що самоліквідація УГКЦ – добре спланований стратегічний хід уряду:

Хіба Ви не знаєте, що в червні 1945 р. Ходченко призначив людей [...], він їх «санкціонував», дав потрібні повноваження. У такий спосіб Католицька Церква була ліквідована. А Ви вмістили статтю Сімончика, що нібито Церква «самоліквідувалась»

²² *Мартирологія Українських Церков*, т. 2, 508.

²³ *Мартирологія Українських Церков*, т. 2, 510.

[...] Розпорядження Ходченка було надруковане і багато людей переховують цей документ».

Слід зазначити, що в цьому листі єрм. Герман висловлював свої радісні відчуття з приводу одержаної відповіді на його попередній лист від редактора газети «Вільна Україна»: «...Ви признали що не спроможні відповісти. Я дав Вам аргументи, яких Ви не можете заперечити»²⁴. Єромонах Герман наполягав на тому, що СРСР не може говорити про ліквідацію Католицької Церкви, як про їхню внутрішню політику, оскільки вона (Католицька Церква) перебуває під протекцією ООН. Окрім того, стверджує, що публікація статей про Католицьку Церкву – це лиш вказівка «зверху», яку виконували за грошову винагороду. Беззаперечним аргументом захисту УГКЦ стає такий факт: «Ходченко не мав права передавати юрисдикцію Московському патріярхові, бо ані Ходченко, ані Раднарком УРСР не мали юрисдикції над Католицькою Церквою»²⁵.

2 липня 1983 р. єрм. Герман надіслав лист редактору всеукраїнської газети «Радянська Україна». Автор цього листа найперше висловлював обурення від прочитаної статті, яка була опублікована виданням 15 червня. Прочитаний текст єрм. Герман окреслює як «нечувану брехню». Такі висловлювання стосувалися «факту» скасування Брестської унії. Також зазначено, що жоден собор не розпочинав свою роботу втручанням поліцейськими властями: «Це глум над історичними подіями»²⁶. Єромонах Герман нагадував, що як тільки князь Володимир запровадив на теренах Київської Русі християнство 988 р., то віра була греко-католицькою. Зокрема, в листі-заяві єрм. Германа до редактора газети «Вільна Україна» можемо знайти такі історичні аргументи:

Ви помістили у своїй газеті №75 від 19.IV. 1988 року статтю повну лжи і перекручень, яку Ви, як на глум, назвали «Треба знати правду». [...], «від слова Русь, а не Росія, і дістала назву слов'янська руська православна церква» у зв'язку із «запровадженням християнства 1000 років тому в Київській Русі». Це - лукаве жонгливання термінами, отже - безсоромна лож. 988 року ще не було Росій, ані росіян і, природньо, не могли вони хреститися тоді, коли їх ще не було. Лише згодом, привласнивши собі чуже ім'я (Росія - Russia, тобто замість Московія. Московське государство), Rosia привласнила собі і назву Церкви. [...]. А Петро I повністю узурпував церковну владу і перетворив синод у

²⁴ *Мартирологія Українських Церков*, т. 2, 512.

²⁵ Там само, 513.

²⁶ Там само, 514.

послушну слугу. І в пізніші част російське православ'є завжди було схизматичним, а Київська Русь, українці залишалися католиками навіть на виступі ганебної пам'яті патріарха Константинопольського Керулія, який написав свої ганебні й безбожні статті 1054 року²⁷

У листі, що вийшов друком у журналі «Сучасність» (Мюнхен) у березні 1985 р. № 3 (287), єрм. Герман зі смутком пише, що радянські публікації й надалі переповнені наклепами на УГКЦ. Зокрема, в одному із своїх номерів (№ 96, травень 1984 р.) газета «Вільна Україна» розмістила статтю «Вояки з розбитого воза», автором якої був П. Антоненко. Це прізвище було не під однією схожою статтею. Тож автор не мав хорошого визнання серед українців. Антоненко вважав борцями справедливості тих людей, котрі нищили католицьких священиків, простих віруючих, храми. Він слідує думці професора Цюха й пише, що «ієреї Католицької Церкви – злочинці». Єромонах Герман пояснював, що РПЦ повністю підпорядкована радянській державі, а тому змушена виконувати вимоги уряду. Як приклад він наводить випадок виказування Тайни Сповіді в РПЦ, адже священики зобов'язувалися звітувати міліції після сповідей. Такі дії, на думку автора, суперечили церковному вченню²⁸.

Листи, написані єромонахом Германом, передавалися також за кордон. Це робилося, зокрема, через о. Мирона Бендика, який мав налагоджений контакт із чоловіком на ім'я Войлі Огаренко, а той через своїх людей передавав листи далі. Отець Методій (Микола Костюк) також близько семи разів особисто їздив до Естонії, щоб передати листи Войлі Огаренку. Втім згодом о. Методій припинив їздити до Естонії, адже під час одного обшуку в домівці єрм. Германа до нього сказали: «...нам головне кур'єра найти»²⁹. Тому о. Методій більше не передавав листів. Втім він зустрівся з єрм. Германом, стан здоров'я якого значно погіршився і він вже не міг пересуватися самотійно, тому перебував у візку, і його доглядали брати-монахи. Отець Методій пригадує, що тоді вони говорили

²⁷ Заява // Християнський голос. Збірник пам'яток самвидаву Комітету захисту УКЦ / ред. Теодорович Г. Львів 2007, 427-429.

²⁸ Мартирологія Українських Церков, т. 2, 514.

²⁹ АПЦ, спр. П – 1 – 1 – 1670, 12.

про проблеми УГКЦ: «Вже ми бачили певні проблеми УГКЦ, яка вийшла з підпілля»³⁰.

Таким чином, єрм. Герман наполегливо й послідовно стояв на захисті УГКЦ. Він не боявся висловлювати свою позицію представникам радянської влади, відкрито йшов на «конфлікт» з редакторами видань. Він не переховувався, хоч і розумів, що за таку діяльність йому загрожує ще один арешт. Вважав справою власного сумління не зрікатися батьківської віри й зробити все можливе, аби хоч трохи захистити Католицьку Церкву. Єромонах Герман зробив неабиякий вклад у відстоюванні правових, моральних та культурних прав існування УКЦ.

III.3. Відстоювання прав Церкви в правозахисних організаціях у 1980-х рр.

Через послідовність керівництва СРСР у своєму ставленні до УГКЦ ті, хто не визнавав канонічності псевдособору, продовжували вести активну роботу по її відновленню та легалізації. Так, Йосиф Тереля, єрм. Герман (Григорій Будзінський) та Стефанія Петраш-Січко оформили заяву про створення неформальної релігійної організації – Комітету захисту Української Католицької Церкви (далі - КзУКЦ). Пані Стефанія у своїх спогадах згодом зазначала: «Я хотіла довести гебістам, що я не лише їх не злякалася, не розкаялася за свою сім'ю, але ще й сама включилася в правозахисну діяльність»³¹. У заяві підписанти повідомили про дату заснування групи 9 вересня 1982 р., про склад її учасників (раніше згадані – Й. Тереля, єрм. Герман Будзінський, С. Петраш-Січко та о. Ігнатій, о. Діонісій), про мету своєї діяльності. Організатори групи вже добре розуміли, що незабаром їх цілком можуть чекати переслідування, допити, тортури. Тож свою заяву завершили такими словами: «Усі ми чекаємо арешту»³². До створення групи їх спонукав комуністичний режим, тобто, їм

³⁰ АЩ, спр. П – 1 – 1 – 1670, 14.

³¹ Три повстання Січків. Т I: *Спогади Стефанії Петраш-Січко*. Харків 2004; Турій О. *Нескорена Церква // Собор УГКЦ «Нова Євангелізація», Інформаційний бюлетень*. Львів, 1996.

³² *Мартирологія Українських Церков*, т. 2, 651.

йшлося про захист віруючих від цього режиму. Безпосереднім мотивом стала відмова в реалізації вимог припинити переслідування УГКЦ³³.

Засновники КзУКЦ називали себе «Ініціативною групою для захисту прав віруючих і Церкви», але в документації радянських властей фіксувалась дещо інша назва – Комітет захисту віруючих УКЦ³⁴.

Діяльність КзУКЦ хронологічно поділяється на два періоди: (1982-1984 рр) і (1897 -1992). У першому періоді керуючими були: Йосип Тереля (до 24 грудня 1982) і Василь Кобрин (до 12 листопада 1984 р.). Іван Гель був очільником КзУКЦ з 1987 року. У зв'язку з арештами зазначених осіб, а також багатьох інших представників дисидентського руху, діяльність КзУКЦ була тимчасово припинена (у періоді 1984-1987 рр).

У першому періоді функціонування КзУКЦ єрм. Герман виконував роль секретаря й він допомагав досягти мети організації – легалізувати УГКЦ. Слід відзначити, що це була перша правозахисна організація УГКЦ. Окрім того, варто врахувати що на Закарпатті функціонував Центральний Комітет Українських Католиків (далі – ЦКУК), який і став передумовою створенням «Ініціативної групи захисту прав віруючих і Церкви» (КзУКЦ). Діяльність ЦКУК мала суто релігійне спрямування. До членів ЦКУК входило близько 40 осіб, більшість з яких була священнослужителями³⁵.

24 грудня 1982 р. Й. Терелю було заарештовано на підставі звинувачення у «дармоїдстві». Тож за період його відсутності виконувати обов'язки голови розпочав В. Кобрин. 12 липня 1983 р. КзУКЦ в оновленому складі надсилає прохання Міністрові внутрішніх справ УРСР. У документі зазначалась основна вимога до радянського управління – припинення розповсюдження антикатолицької пропаганди. Окрім цього, визначалась вимога – не чинити опору в процесі реєстрації католицьких парафій. Також було звернення до

³³ Стасюк М. І. *Діяльність Українсько Греко-Католицької Церкви у підпіллі (1946-1989 рр.)*, 55.

³⁴ Бублик Т. *«Участь греко-католицького мирянства у русі за легалізацію УГКЦ: на прикладі діяльності Комітету захисту УКЦ (середина 1980-х - початок 1990-х рр.)*, 302.

³⁵ АСБУ, ф. 75184; спр. № 11082, т. 2, арк. 63.

прокуратури Закарпатської області з проханням переглянути справу Й. Терелі. «Хіба батько, що веде домашня господарство, опіку над дитиною та хворою дружиною, може вважатися дармоїдом? [...] Вся вина Терелі в тому, що він являється захисником католицької віри»³⁶. 19 лютого 1984 р. цей лист був опублікований в Лондоні³⁷.

У цьому ж таки зверненні «Ініціативної групи захисту прав віруючих і Церкви» (КзУКЦ) до уряду УРСР було представлено меморандум, положення якого мали сприяти виробленню загальноприйнятим нормам легалізації УГКЦ. Серед положень виділили:

- передати храми в ті єпархії, де греко-католики становитимуть більшість, а там де парафіян УГКЦ меншість – надати дозвіл на будівництво інших церков;
- поновити у м. Львові та Ужгороді роботу навчальних закладів католицького спрямування;
- надати згоду на продовження навчання 50 студентам-богословам у Ватикані, а ще кількох осіб відправити до Відня, Варшави та Мюнхена;
- повернути типографії;
- заснувати комісії розслідування діяльності КДБ і МВС;
- заснувати комісії розслідування діяльності радянських психіатрів;
- зазначено, що Католицька Церква не буде підпорядковуватись СРСР, бо головою Церкви є Папа Римський³⁸.

Раніше єрм. Герман неодноразово у своїй діяльності використовував метод письмових звернень. Тому таку ж стратегію у боротьбі з радянським урядом обрав КзУКЦ. У листі до ЦК Компартії України було зазначено: «Всупереч

³⁶ *Мартирологія Українських Церков*, т. 2, 655.

³⁷ АСБУ, ф. 75184, спр. № 11082, т. 2, арк. 251.

³⁸ *Мартирологія Українських Церков*, т. 2, 664-665.

заявам і прогнозам наших партійців, ми (греко-католики) живемо, розростаємося і торжествуємо»³⁹.

Задля досягнення своєї мети вони (представники КЗУКЦ) розпочали видавати часопис «Хроніка Католицької Церкви в Україні», тиражування якого спрямовувалось на Захід⁴⁰. Відтак інформація з часопису озвучувалась на радіостанції. Перед тим, як «Радіо Свобода» ознайомлювало слухачів із матеріалами видань, усі публікації передавалися з рук в руки кількома особами. Така посередницька мережа зв'язків допомогла обійти структурні підрозділи КДБ, які активно розшукували того, хто передавав часопис. Загальна кількість виданих номерів «Хроніки Католицької Церкви в Україні» - 14. Варто відзначити, що лише три випуски не було передано за кордон⁴¹.

З липня 1984 р. Й. Тереля (вже після звільнення) разом із В. Кобрином та єрм. Германом надіслали листа до Ганса Майєра⁴². У листі зазначалося: «Кожний християнин повинен знати, що комунізм не являється наслідком природного розвитку людства, але являється викривленням людського способу існування – катастрофою гуманізму»⁴³. Влада СРСР продовжувала стояти на своєму. Відтак 12 листопада 1984 р. було заарештовано В. Кобрину. Єромонах Герман був свідком у відкритій кримінальній справі проти Кобрини і міг сам сісти на лаву підсудних, однак через похилий вік та стан здоров'я його (єрм. Германа) не притягли до кримінальної відповідальності.

Попри тиск на УГКЦ з боку радянської влади, українські греко-католики мали підтримку Папи Івана Павла II, який у своїх листах вимагав: «забезпечити громадянство українцям греко-католикам на їхній батьківській землі»⁴⁴

³⁹ Релігійне дисидентство. Розділ II, 268.

⁴⁰ Бублик Т. «Участь греко-католицького мирянства у русі за легалізацію УГКЦ: на прикладі діяльності Комітету захисту УКЦ (середина 1980-х - початок 1990-х рр.)», 305.

⁴¹ АСБУ, ф. 75184, спр. № 11082, т. 2, арк.66.

⁴² Голова Цетрального Комітету Німецьких Католиків.

⁴³ *Мартирологія Українських Церков*, т. 2, 657.

⁴⁴ Бублик Т. «Участь греко-католицького мирянства у русі за легалізацію УГКЦ: на прикладі діяльності Комітету захисту УКЦ (середина 1980-х - початок 1990-х рр.)», 304.

Таким чином діяльність КзУКЦ на той час збавила обертів. Після того, як Й. Тереля, після звільнення другого арешту, виїхав за кордон (1987 р.), його справу продовжив І. Гель, який став новим головою-КзУКЦ. Слід зазначити, що І. Гель спершу не хотів очолювати КзУКЦ: «Я категорично відмовлявся, а Михайло Горинь, владика Василик, о. Григорій Будзінський намагалися «вламати» [...], мене таки вмовив Михайло Горинь»⁴⁵. Окрім того, з приходом Івана Гея в КзУКЦ відбулася реорганізація учасників, але єрм. Герман і надалі виконував функціональні обов'язки секретаря⁴⁶.

4 серпня 1987 року із «Заяви про вихід частини духовенства та вірних Української Греко-Католицької Церкви з підпілля», текст якої сформулювали владика Павло Василик, священники Михайло Гаврилів, Микола й Григорій Сімкайли, Іван і Тарас Сеньківі, Герман Будзінський та голова «Ініціативної групи захисту прав віруючих та Церкви» (КзУКЦ) Йосиф Тереля, став ще одним етапом виходу з підпілля. Заяву підписали 23 священники і 159 мирян. Вона була адресована урядові СРСР і папі Римському⁴⁷. В грудні 1987 р. КзУКЦ «відрекомендувався» російським та іноземним журналістам про відновлення своєї діяльності в складі І. Гель, єрм. Герман Будзінський, С. Січко-Петраш, о. М. Гаврилів, о. П. Зеленюх, о. І. Маргітич⁴⁸.

Завдяк тому, що КзУКЦ підтримував контакт з підпільними єпископами, це значно допомогло в справі легалізації УГКЦ. Слід відзначити, що діяльність єпископів у підпіллі передбачала пошук нового покоління покликаних, від так формувала подальшу структуру УГКЦ⁴⁹.

⁴⁵ Батенко Г. *Я повстаю, отже, я існую.../ політичний портрет Івана Гея (Нарис з історії українського руху опору кінця 1950-х - початку 1990 -х років)*, Львів 1999, 140; Меморандум УГКЦ Радянському уряду (част. 1). Фрагмент біографії праведника народів світу бл. свцм. Климента Шептицького // *Релігійно-інформаційна служба України*, gisu.org.ua (17.12.2019).

⁴⁶ Там само.

⁴⁷ Стоцький Я. *Спроби та процес виходу УГКЦ з підпілля крізь призму державно-церковних відносин* // *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*, 2012, вип. XXXII, 298.

⁴⁸ Бублик Т. «Участь греко-католицького мирянства у русі за легалізацію УГКЦ: на прикладі діяльності Комітету захисту УКЦ (середина 1980-х - початок 1990-х рр.)» // *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*, 305.

⁴⁹ Гуркіна С. *До питання про церковний провід УГКЦ у 1945-1989 років* / С. Гуркіна // *Катакомбна церква: статті і матеріали* / ред. кол. Я. Дашкевич (голова) та ін., Львів 2009, 12.

КзУКЦ стикнулася із багатьма викликами та проблемами. Втім попри численні спроби радянської влади знищити захисників УГКЦ, їм таки цього не вдалося. За час свого існування в КзУКЦ кілька разів змінювався склад учасників. Проте єрм. Герман виконував обов'язки секретаря до останнього. Тож його внесок є великим та важливим. Єромонах Герман був одним із перших, хто оголосив свій вихід з підпілля⁵⁰.

4 січня 1995 року єромонах Герман (Григорій Будзінський) помер. Він похований у Львові на Янівському кладовищі, поле 39. Постать єрм. Германа беззаперечно вплинула на феномен зміни суспільної свідомості вірних УГКЦ. Про постать єрм. Германа згадують так: «Це є образ УГКЦ. Отець Будзінський – це є образ»⁵¹. Доказом цього є вшанування постаті єромонаха у виставці «Репресована церква»⁵², присвячене 25-ти річчю легалізації УГКЦ. Ця виставка також відбувалася у рідному селі єрм. Германа, з нагоди урочистої академії і освячення меморіальної дошки єрм. Герману⁵³ (див. Мал. 1).

Доречно буде відзначити, що стих Святого Письма: «Блаженні переслідувані за правду, бо їхнє Царство Небесне» (Мт 5:10) характеризує діяльність духовенства УГКЦ в підпіллі. Окрім того, єрм. Герман не стільки боровся проти радянської влади у часі свого нелегкого служіння, скільки свідчив правду. А правду, як говорить в одній із своїх проповідей Отець і Глава УГКЦ, ми можемо захищати, що й робив єрм. Герман.

Часто ми хочемо захищати правду, але насправді правда має власну силу. Її не треба захищати, її треба показати і посвідчити. Добро не потрібно пояснювати і обгрунтовувати. Його треба чинити. Божа правда завжди перемагає всяку неправду, а добро завжди перемаже зло, яким би могутнім воно не здавалося⁵⁴.

⁵⁰ Пишкович М., *Історія студійського чернецтва Української Греко-Католицької Церкви у 1950–1990 роках* // *Acta studiosa: Богословський науковий збірник*. Львів 2017, 139-160.

⁵¹ АПЦ, спр. П – 1 – 1 – 1670, 15.

⁵² Виставка була організована за ініціативи Львівського музею історії релігії та за підтримки Генерального консульства України в Гданську, тривала у період - 11 травня 2014 р. - 7 грудня 2014 р.. Ця виставка була презентована в різних містах України й за кордоном.

⁵³ Банах В. *Формування історичної пам'яті, міжконфесійного порозуміння на прикладі експозиційно-виставкової діяльності Львівського музею історії релігії (виставка «репресована церква»)* В. Банах // *Historical and cultural studies*. Vol. 2, No. 1, 2015.

⁵⁴ Глава УГКЦ в Інсбруку: «Правду не треба захищати, бо вона має власну силу, її просто потрібно свідчити // synod.ugcc.ua (13.12.2019).

Свідчення Божої правди допомогло побороти неправду Львівського псевдособору. А студит єрм. Герман Будзінський своєю різносторонньою правозахисною діяльністю спричинився чимало до цього.

ВИСНОВКИ

Дослідивши в контексті історії УГКЦ, починаючи від міжвоєнного періоду, постать і діяльність ієром. Германа Будзінського ми прийшли до наступних висновків:

1. З'ясовано низку чинників, які вплинули на рішення Григорія Будзінського вступити до студитського монастиря. Так, ще в підлітковому віці Григорій мав змогу виховуватися у монастирі оо. Студитів у с. Уневі. Характер навчально-виховного процесу в монастирі не міг не вплинути на подальший шлях юнака. Окрім того, життєві труднощі (гоніння польської поліції за українськими діями; владні утиски) та особисті втрати (смерть батька, брата і дружини) привели Григорія Будзінського до обрання шляху душпастирської діяльності. Як зовнішній, так і внутрішній прихисток Григорій віднайшов саме у монастирі оо. Студитів Святоуспенської Унівської Лаври, а разом із тим він відчув покликання до священничого служіння. Григорій Будзінський офіційно вступив на шлях чернечого життя у 1935 році.

2. Аналіз релігійного становища в часі першої радянської окупації західноукраїнських земель та після її завершення показав, що УГКЦ переживала напругу, невизначеність та невідомість. У період першої радянської окупації західноукраїнських земель більшовицький режим утверджувався. Радянська влада не мала наміру виявляти толерантне ставлення до УГКЦ. Про те, що радянська влада притісняла УГКЦ свідчать такі факти: майбутнє духовенство було змушене приховано приймати тайну священства (о. Будзінський також приймав сан священника таємно), заборона священкам відвідувати хворих у лікарні для воїнів, примушення вірних та духовенство греко-католиків переходити до РПЦ, заборона вільно висловлюватися з приводу самостійності УГКЦ, численні арешти представництва УГКЦ. Із поверненням радянської влади на західноукраїнські землі вдруге, після смерті митр. Андрея Шептицького і рішень Ялтинської конференції в лютому 1945 р. запустився механізм знищення УГКЦ. Органи радянської влади і особливо держбезпеки активізували свою роботу. Це проявилось і підготовці та проведенні

псевдособору в Львові 1946 року. В результаті якого УГКЦ довелося відстоювати свої права та потреби.

3. За час німецької окупації Галичини єрм. Герман проявляв особливу активність у порятунку євреїв. Серед врятованих ним постатей були Курт Левін та рабин Давид Кагане. Роль єрм. Германа Будзінського в порятунку євреїв спершу полягала в інформаційно-просвітницькій діяльності, яка складалася із закликів й публічних звернень щодо припинення жорстокості й зневажливого ставлення до євреїв. Метою його діяльності було також застереження перед вбивством євреїв. Львівський монастир Св. Йосафата, в якому перебував єрм. Герман, був «перетворений» на прихисток для євреїв. Значущість ролі єрм. Германа у місії порятку осіб єврейської національності відображається у спектрі виконуваних ним обов'язків: надання духовно-пасторальної підтримки, надання фінансової допомоги, надання натуральної допомоги (зокрема забезпечення продовольством), підтримка зв'язку з врятованими особами. Відтак згодом, після його першого арешту в 1945 р. органами радянської держбезпеки, врятовані ним люди давали свідчення з метою захисту о. Будзінського і звільнення його з ув'язнення. Тож, незважаючи на жорстокість німецької влади до осіб, які допомагали євреям, єрм. Герман не боявся надавати допомогу представникам єврейської національності.

4. Душпастирське служіння єрм. Германа, який отримав священичі свячення у році, охопило непрості періоди Другої світової війни, ліквідації УГКЦ, Катакомбної Церкви та боротьби за її легалізацію. На початку в умовах радянської окупації полягало у відвідуванні пацієнтів лікарні для воїнів радянської армії. Окрім того, свої душпастирські обов'язки та функції єрм. Герман виконував у селищі Гусятин, у селі Флоринка на Лемківщині. На останній із зазначених локацій йому вдалося посприяти численному наверненню місцевого населення до католицької віри. У 1941 році єрм. Герман став парохом у с. Унів. Після того, як німецька армія захопила Львів, єрм. Герман був переведений в це місто, і там він згодом, вже в ролі сотрудника, перебував у Львівському монастирі.

Поїздка на вимогу влади у грудні 1944 р. до Києва і Москви офіційної делегації УГКЦ, у складі якої єрм. Герман Будзінський був за перекладача, мала за мету представити потреби УГКЦ та отримати гарантії дотримання прав на вільне сповідання своєї віри греко-католиками в СРСР.

В Катакомбній Церкві душпастирство о. Германа було спрямоване на забезпечення духовною підтримкою вірних греко-католиків. Це проявлялося в проведенні ним в себе вдома підпільних богослужінь, уділення тайн сповіді та Євхаристії, а також у духовних розмовах з тими, хто потребував розради. Окрім того у твердості й непохитності своєї віри.

5. З'ясувавши деталі двох кримінальних справ, відкритих проти о. Будзінського після його арештів у 1945 і 1957 рр., було з'ясовано, що причиною інкримінування йому злочинів була непокора єрм. Германа радянській владі щодо питання переходу до РПЦ. Досліджено, що перебіг справ був довготривалим, а слідчі (Брюханов та Якубович) застосовували у своїх методах допитів фізичне знущання та психологічний тиск. Аналіз архівних документів СБУ допоміг визначити, яких вироків зазнав єрм. Герман. Перший вирок згідно зі статтею 54-10 ч.2 КК УРСР призвів до 10 років позбавлення волі о. Будзінського. З них він відбув 5 років у місцях позбавлення волі, а саме у виправно-трудовах колоніях суворого режиму та 5 років заслання до найвіддаленіших місцевостей СРСР років. Другий вирок за ст. 56-10 ч.1 КК УРСР, єрм. Герману знову дали покарання терміном 10 років позбавлення волі. Проте цього разу його звільнили значно швидше, у 1959 році через оскарження вироку. Крім того, єромонах Герман пережив багато обшуків, отримав чимало штрафних санкцій, однак не зупинився в своїх діях.

6. Розкрито внесок єрм. Германа у легалізацію Церкви на основі його листів-протестів до державних органів влади і в редакції газет. Головний зміст його листів полягає у свідченні правди. Він ознайомлював владну верхівку та редакторів газет «Вільна Україна» та «Радянська Україна» з реальними історичними фактами. Намагався аргументовано пояснювати те, чому не слід вважати «Львівський собор» 1946 р. канонічним. У своїх висловлюваннях єрм.

Герман був відвертим, емоційним, правдивим. Єрм. Герман Будзінський був одним із тих, хто твердо стояв на позиції захисника УГКЦ, адже він сам був безпосереднім свідком обіцянок влади у Москві.

7. У роботі досліджено й охарактеризовано внесок єрм. Германа у легалізацію Церкви в 1980-х рр., зокрема у складі Комітету захисту Української Католицької Церкви. У вересні 1982 р. о. Будзінський став секретарем КзУКЦ. І вкотре довів свій патріотизм, героїзм, витривалість у боротьбі за легалізацію УГКЦ. Діяльність єрм. Германа як секретаря «Ініціативної групи захисту прав віруючих та Церкви» (КзУКЦ) передбачала співпрацю із Йосипом Терелею, Василем Кобрином, Стефанією Петраш-Січко, Іваном Гелем, о. Діонісієм, о. Ігнатієм, та іншими особами, які вели активну діяльність, метою якої було легалізація УГКЦ.

Тож постать ієромонаха Германа Будзінського є справді яскравим прикладом гідного душпастирства, відваги, витривалості та готовності до опору політичних протистоянь. Незважаючи на дворазове ув'язнення, поганий стан здоров'я та постійні переслідування владою, він продовжував активно служити своїй Церкві, збираючи на свої підпільні служіння вірних та підтримуючи їх молитвою та добрим словом. Постать єрм. Германа може стати добрим прикладом для майбутніх поколінь духовенства. Він вирізнявся співчутливістю до інших, переживав за трагічні події в житті єврейського народу, був незламним християнином, що особливо проявилось в часі перебування у концтаборах з беззаперечною вірою в Христа.

Тому гіпотеза дослідження, що «тверда віра єрм. Германа Будзінського, його незламність духу, незважаючи на два арешти, його безстрашні наполегливі відкриті протести і постійне ствердження нелегітимності Львівського псевдособору 1946 року, та правозахисна діяльність вплинули на підпільне греко-католицьке духовенство та віруючих і спричинили до їхньої активізації в процесі легалізації УГКЦ» є підтвердженою.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. *Святе Письмо Старого і Нового Завіту* / перекл. Хоменко І. Рим 2008.

Архівні джерела

2. АСБУ, ф. 75184:, спр. № 11082: «На Будзінського Г. та Фармігу М., у 2-х томах».
3. АСБУ, ф. 75186:, спр. № 1697: «Будзінського Г. А.»
4. АСУЛ, ф. 15: Особи. Т. 1-12, спр. 1: «єрм. Герман (Григорій Будзінський)».
5. Будзінський Григорій, інтерв'ю від 30.04.1993 / інтерв'юер Борис Гудзяк // АПЦ, спр. 2837.
6. О. студит Методій (Микола Костюк) від 28. 10. 2015 / інтерв'юер Олеся Криській// АПЦ, спр. П -1-1-1670.
7. Фешин Галина, інтерв'ю від 04.05.2001 / Кузишин С. / АПЦ, спр. Т-1-1-6.
8. ЦДІАЛ, ф. 201: *Греко-Католицька Митрополича консисторія*, оп. 1, спр. 124.
9. ЦДІАЛ, ф. 684: *Протоігуменат монастирів Чину св. Василя Великого*», оп. 2, спр. 85.

Опубліковані джерела

10. *Ліквідація УГКЦ (1939-1946). Документи радянських органів державної безпеки.* , Т. 1. Київ 2006.
11. *Заява // Християнський голос. Збірник пам'яток самвидаву Комітету захисту УКЦ* / ред. Теодорович Г. Львів 2007, 427-429.
12. Йосип Сліпий. *Спомини*. Львів-Рим 2017, 380.
13. Левін Курт. *Мандрівка крізь ілюзії*. Львів 2007.
14. *Мартирологія Українських Церков у чотирьох томах. Т II: Українська Католицька Церква*. Торонто-Балтимор 1985.

15. Митрополит Андрей Шептицький. *Життя і діяльність. Документи і матеріали 1899-1944*. Т II: Церква і суспільне питання. Львів 1973.
16. Три повстання Січків. Т I: *Спогади Стефанії Петраш-Січко*. Харків 2004.
17. Гайковський М. *Хресна дорога Української Греко-Католицької Церкви (1939-1941 та 1944-1947 рр.)*. Львів 2007.
18. Щоденник Львівського гетто. *Спогади рабина Давида Кахане* / Київ: Дух і Літера, 2003.

Періодичні видання

19. Банах В. *Формування історичної пам'яті, міжконфесійного порозуміння на прикладі експозиційно-виставкової діяльності Львівського музею історії релігії* (виставка «репресована церква») В. Банах // *Historical and cultural studies*. Vol. 2, No. 1, 2015, 9-11.
20. Біографічні довідки о. Григорій Будзінський // *Визвольний шлях. Суспільно-політичний і науково літературний місячник*. Кн.12 (489), Грудень, 1988, Річник X, 14-68.
21. Боцюрків Б. *Придушення УГКЦ в СРСР та Польщі у повоєнні часи* // *Сучасність*, 1990, №7-8, 128-137.
22. Боцюрків Б. *УГКЦ в катакомбах (1946-1989 рр.)* // *Ковчег* ч. I, Львів 1993, 123-159.
23. Бублик Т. *«Участь греко-католицького мирянства у русі за легалізацію УГКЦ: на прикладі діяльності Комітету захисту УКЦ (середина 1980-х - початок 1990-х рр.)»* // *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*, 302-308.
24. Гуркіна С. *Архимандрит Климентій Шептицький: маловивчені сторінки життя 1944–1947 рр.* // *Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. ст.* — 2011. — Вип. 14, 204-213.
25. Гуркіна С. *До питання про церковний провід УГКЦ у 1945-1989 років* / С. Гуркіна // *Катакомбна Церква: статті і матеріали* / ред. кол. Я. Дашкевич (голова) та ін., Львів 2009, 56-59.

26. Дубодєлов А. *Діяльність УГКЦ щодо захисту прав віруючих у 60–80 роках ХХ ст.*//*Історичні науки. Збірник наукових праць Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка* / голов. ред. Гончаренко А. Суми 2010, 69-74.
27. Захаров Б. *Релігійні рухи в історії українського дисидентського руху в Україні (1956 – 1987).* / *Харківська правозахисна група.* Харків 2003, 37-46.
28. Каганов Ю. *Опозиційний рух в Україні і Польщі в контексті суспільно-політичних трансформацій (70-80 ті рр. ХХ): Компоративний аналіз* // *Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету.* Запоріжжя 2006. Вип. ХХ, 283-293.
29. *Календар на вересень. Історія України: події та особистості* // *Промінь просвіти* (серпень 2016), 4.
30. Карапата А. *Формація монашества в часи підпілля Української греко-католицької церкви (1945–1989)* // *Acta studiosa: Богословський науковий збірник* / Львів 2017, 161-180.
31. Левін К. *Митрополит Андрей Шептицький і жидівське суспільство* // К. Левін // *Світло.* – 1960. – №11, 482-486.
32. Пилипів І. *Розвиток адміністративно-територіальної структури Галицької Греко-католицької митрополії (1918-1939 рр.)* // *Вісник прикарпатського університету.* Історія. 2010. Вип. 18, 37-44.
33. Пишкович М., *Історія студійського чернецтва Української Греко–Католицької Церкви у 1950–1990 роках* // *Acta studiosa: Богословський науковий збірник*/ Львів 2017, 139-160.
34. Скіра Ю. Р. *Діяльність єромонаха Германа (Будзінського) у порятунку євреїв під час Голокосту в селі Уневі та у Львові.* *THE CAUCASUS SOUTHERN CAUCASUS SCIENTIFIC JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH,* 2017, 38-41.
35. Стасюк М. І. *Діяльність Українсько Греко-Католицької Церкви у підпіллі (1946-1989 рр.).* Національний університет «Львівська політехніка», Інститут гуманітарних і соціальних наук, 224-230.

36. Стоцький Я. Спроби та процес виходу УГКЦ з підпілля крізь призму державно-церковних відносин // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2012, вип. XXXII, 297-301.

Література

37. Будз К. *Українська Греко-Католицька Церква у Галичині (1946-1968 рр.): стратегії виживання та опору у підпіллі*, Дисертація Київський університет імені Бориса Грінченка 2016.
38. Скіра Ю. *Покликані: монахи Студійського Уставу та Голокост*. Київ 2019.
39. Плохій С. *Ялта. Ціна миру* / перекл. з англ. Коваль Н. Харків 2019.
40. Ярема Р. *Відновлення Православ'я на Західній Русі в 1946*. Київ 2010.

Інтернет - джерела

41. *Глава УГКЦ в Інсбруку: «Правду не треба захищати, бо вона має власну силу, її просто потрібно свідчити* // Синод єпископів Української Греко-Католицької Церкви, synod.ugcc.ua (13.12.2019).
42. *Меморандум УГКЦ Радянському уряду (част. 1). Фрагмент біографії праведника народів світу бл. свцм. Климентія Шептицького* // Релігійно-інформаційна служба України, risu.org.ua (17.12.2019)
43. *Овсяник Ю. Катакомбна Церква здивувала світ* // Збруч, <https://zbruc.eu> (23.05.2018).
44. *Помер Курт Левін, врятований митрополитом Андреем Шептицьким* // Радіо Свобода, www.radiosvoboda.org (20.08.2018).
45. *Постуляційний Центр Монастирів Студійського Уставу* // Єрм. Герман (Григорій Будзінський) студит, pc.studyty.org.ua (09.09.2018).
46. *Хроніка Католицької Церкви на Україні* // Патріярхат. Греко-католицьке аналітичне видання, www.patriyarkhat.org.ua (24.04.2018).
47. *«Я собі уявляв, що наше служіння буде таємним: вночі у відкритій церкві чи в когось у хаті...»* // Релігійно-інформаційна служба України, risu.org.ua (09.07.2018).

ДОДАТКИ

Додаток № 1

Анкета заарештованого Будзінського¹

14. СОСТАВ СЕМЬИ

Степень родства	Фамилия, имя и отчество	Год рождения	Место рождения	Место жительства, работы и должность
Отец	Будзінський Антон Иванович	1876	Бережаны	Умер 8/1918г.
Мать	Будзінская Дарья Ивановна	66 л.	Бережаны	с. Терезное Вильнюсской губ.
Жена	не имеет			
Дети	не имеет			
Братья сестры	Будзінський Маркиян Антонович	1898	Бережаны	Врач.
	Будзінський Михаил Антонович	1903	Бережаны	с. Глиняны Львовской области.

Место для фотокарточки

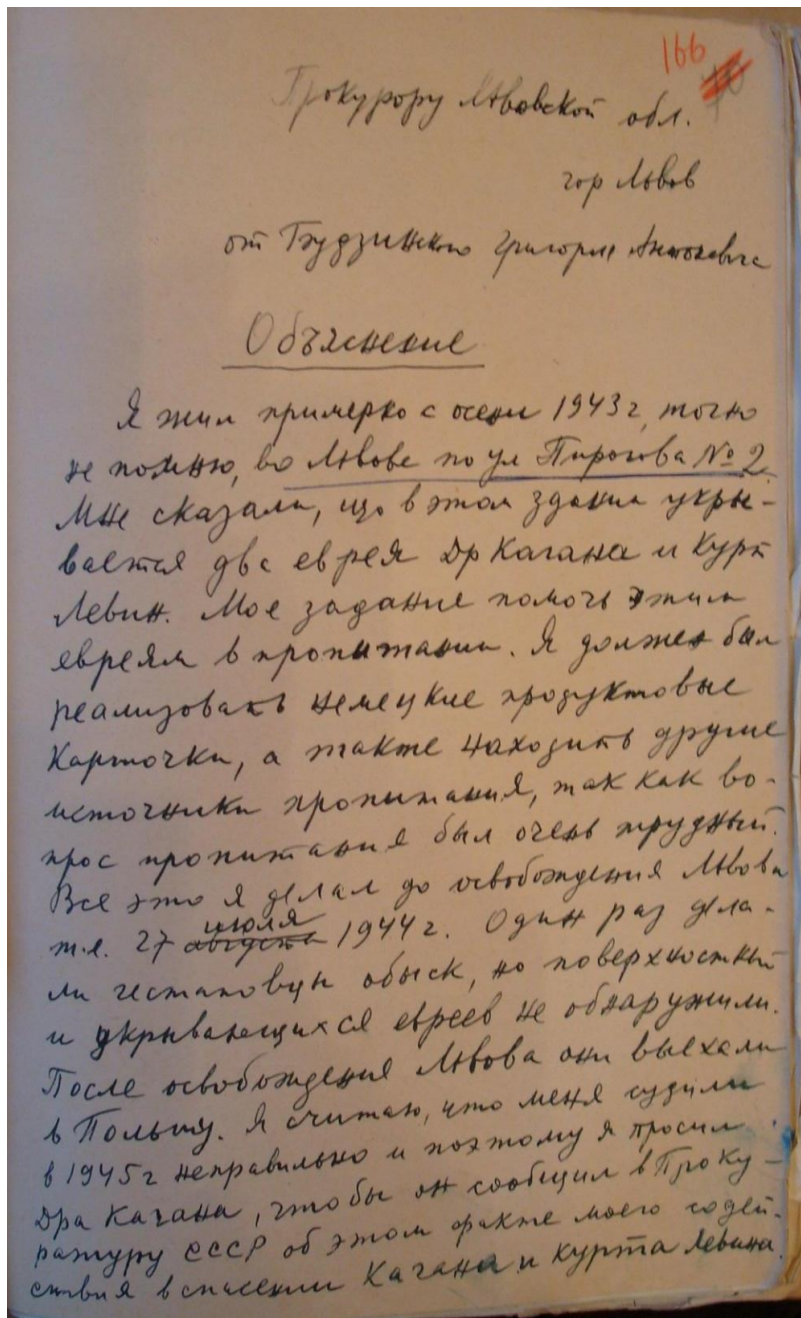
Отпечаток **указательного пальца** правой руки

(при отсутствии его последующего пальца — с соответствующей пометкой). Пальцевый узор должен быть ясным и полностью прокатанным (от одной крошки ногтя до другой)

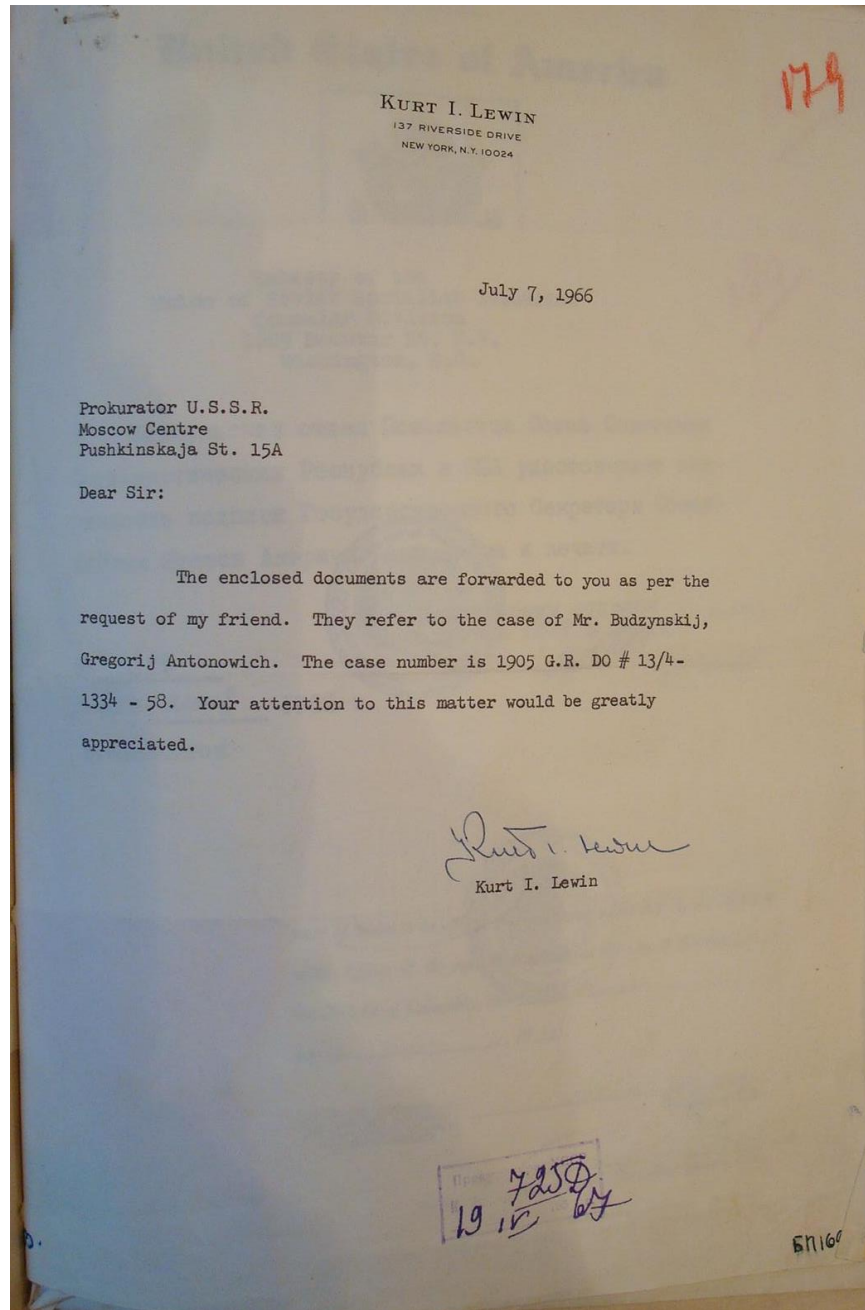
Личная подпись (заарештованного) *Вершиш Будзінський*

¹ АСБУ, ф. 75186, спр. № 1697, т. 1, арк. 7.

Додаток № 2

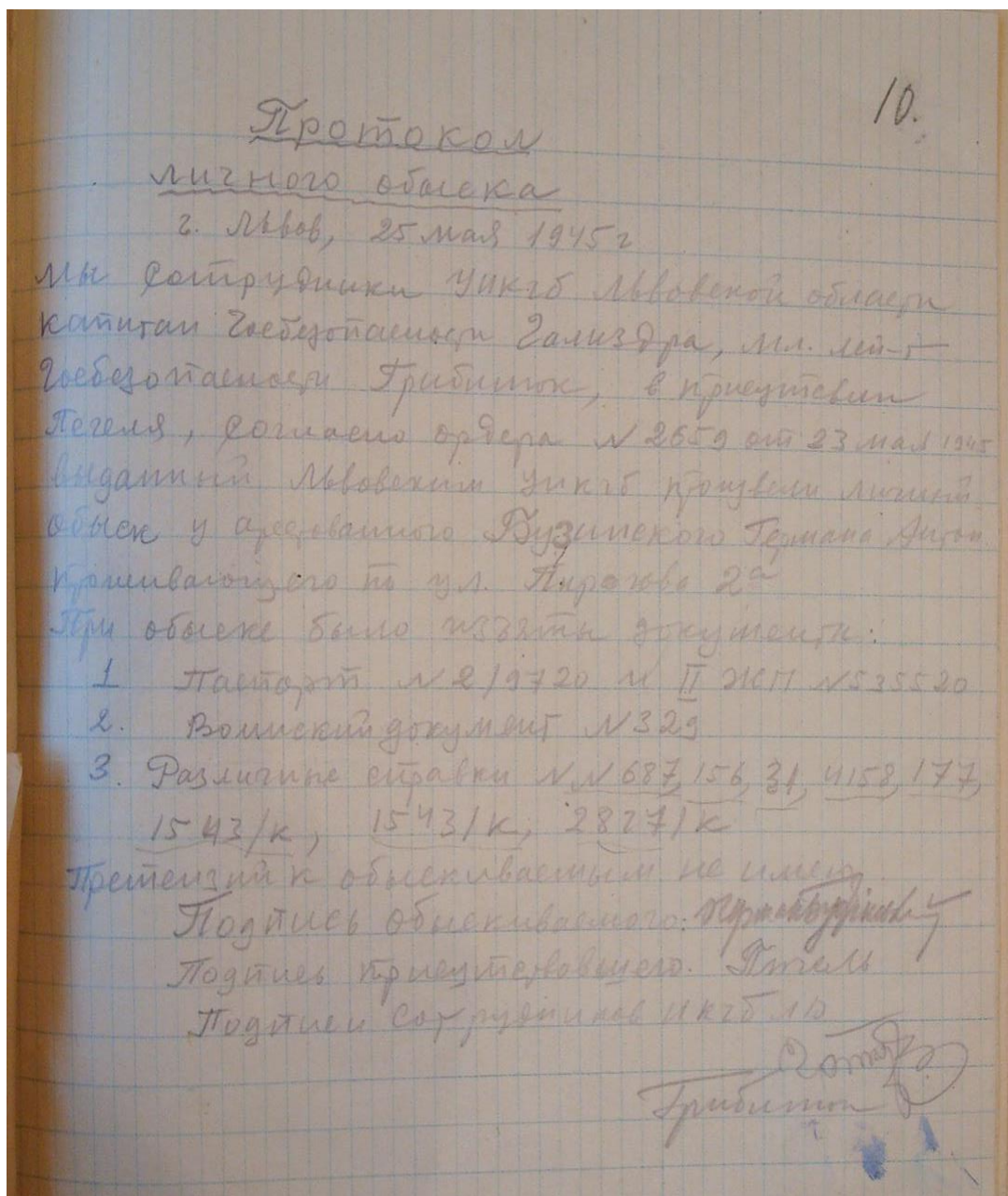
а) Пояснювальна записка о. Григорія Будзінського для Прокуратури
Львівської області²² АСБУ, ф. 75186, стр. 1697, 1945 р, арк. 166.

Додаток № 2

**б) Свідчення Курта Левіна з приводу діяльності єромонаха Германа
(Будзінського)³**

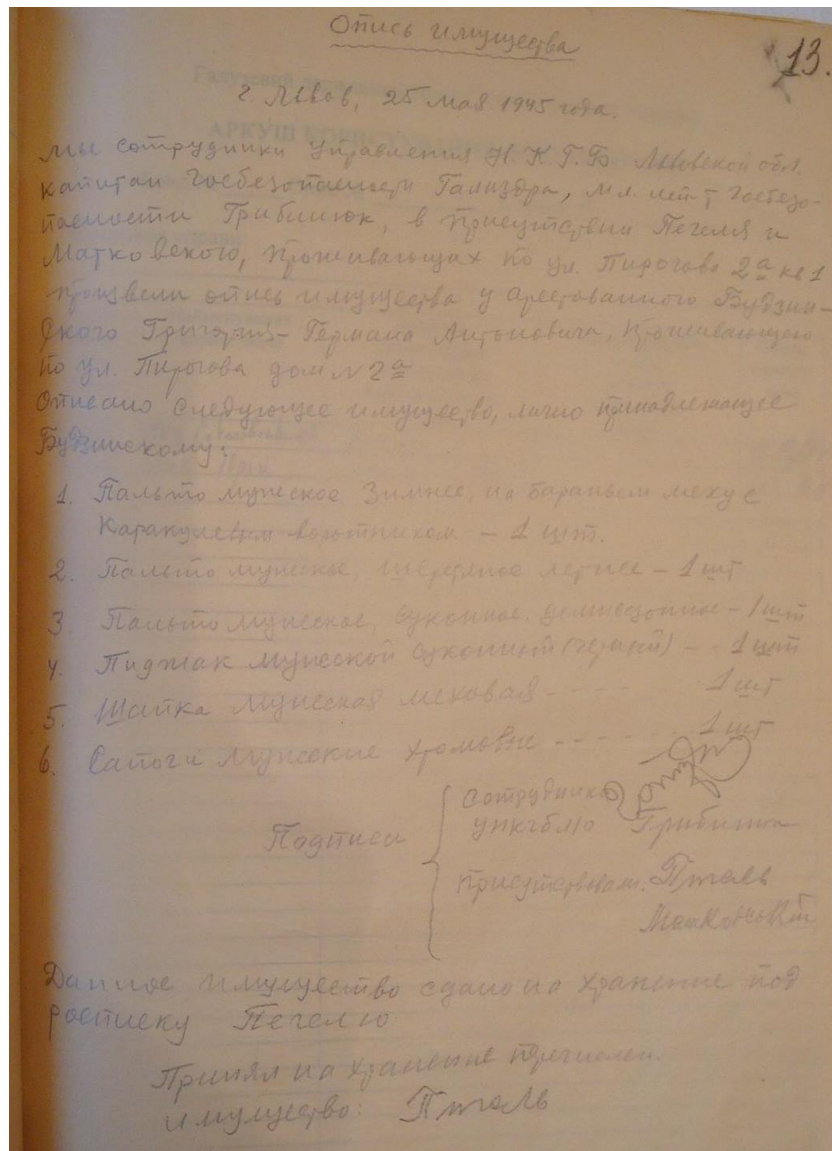
³ АСБУ, ф. 75186, спр. № 1697, 1945 р., арк. 179.

Додаток № 3

Протокол особистого обшуку⁴

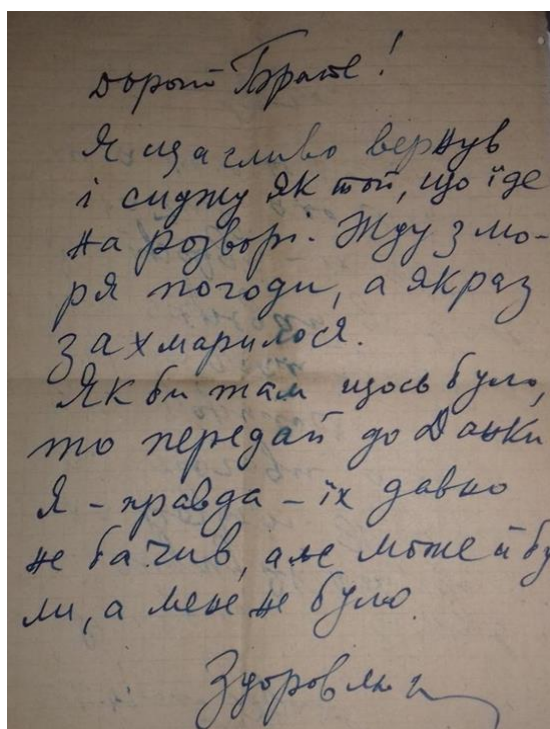
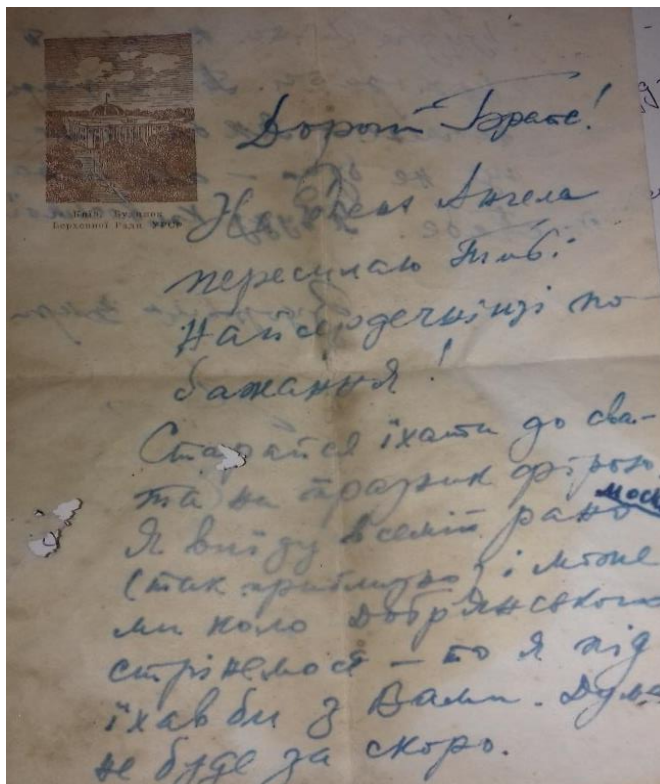
⁴ АСБУ, ф. 75186, спр. № 1697, 1945 р., арк. 10.

Додаток № 4

Опис конфіскованого майна єрм. ГерманБудзінського⁵

⁵ АСБУ, ф. 75186, стр. № 1697, 1945 р., арк. 13.

Додаток № 5

Листи о. Григорія Будзінського адресовані рідному братові⁶

⁶ Родинний архів.

Додаток № 6

**Лист, який був конфіскований в о. Григорія Будзінського від адресата М.
П. Фарміга⁷**

245

Письмо обвиняемого Фармига М. П. изъятое у Будзинского Г. А. на 1 листе.

Зам. нач. следотдела УКГБ

Подполковник (подпись) (Горюн).

Внутри.

Слава Ісусу Христу!

Високопреподобний Дорогий Отче!

Сердечна дякую за желання. Зворушили вони мене, бо згадуєте таак про любов Матери Божою до мене і опіку Її наді мною. Дай Боже, щоби Ваші побажання сповнилися – щоби ми удостоїлися цієї великої ласки працювати ще багато для душ дійсно обездолених.

Дуже тішуся, що у Вас Дорогий Отче є це глибоке почуття братньої любові і єдності, якої на загал так дуже недостає українському народові, задля чого і так довго карається під чужим ігум.

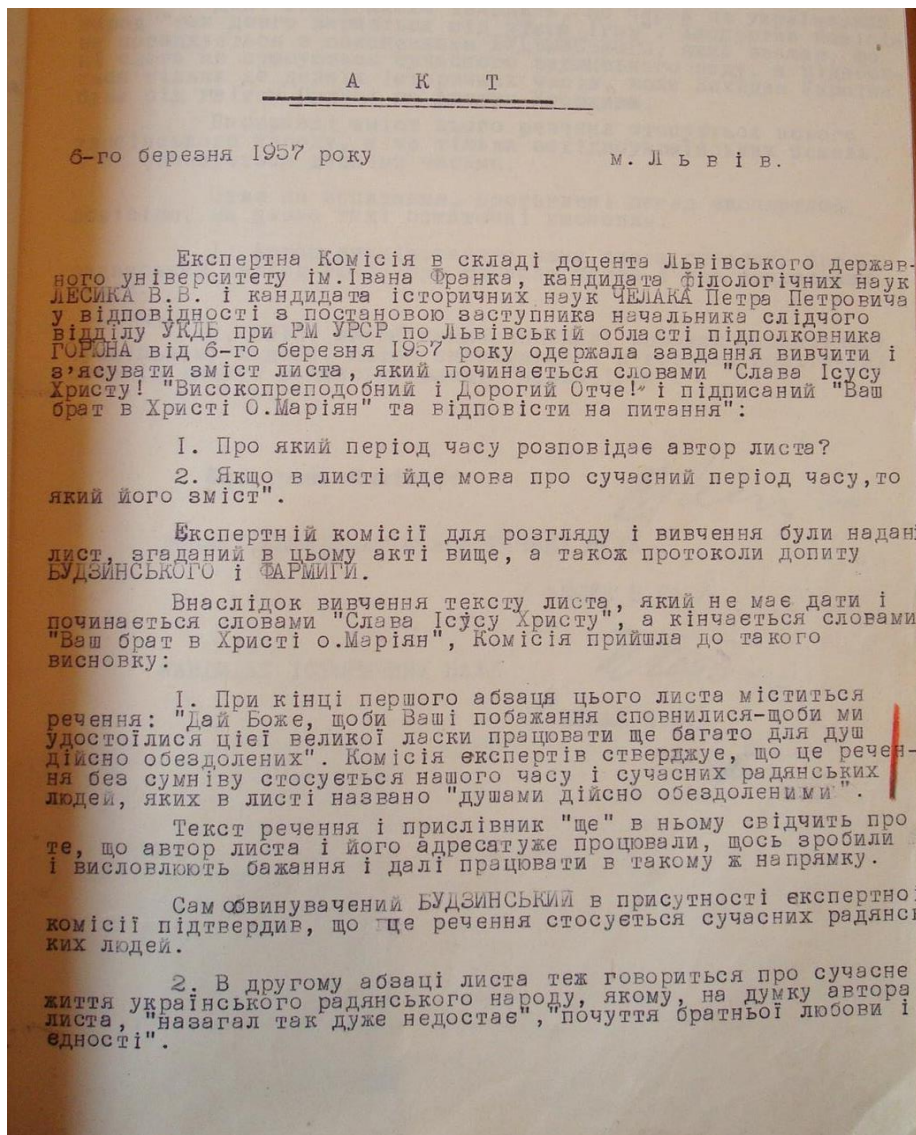
Прошу простити, що я особисто не міг Вас відвідати і подякувати за сердечність і ввічливість для мене.

Ваш брат в Христі Маріян.

⁷ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, Т. VI, арк. 245.

Додаток № 7

Акт Експертної Комісії з приводу аналізу конфіскованого листа (від П. М. Фарміги) в о. Григорія (Будзінського)⁸

⁸ АСБУ, ф. 75184, спр. № 11082, арк. 18-19.

Далі автор листа твердить, що через це український народ "так довго карається під чужим ігом". Експертна комісія не погоджується з поясненнями БУДЗИНСЬКОГО, який вважає, що ці слова не стосуються сучасного радянського ладу, а відносяться тільки до давніх історичних часів, коли Західна Україна була під гнітом Польщі та Австро-Угорщини.

Насправді зміст цього речення стосується всього українського народу, а не тільки західноукраїнських земель, і не обмежується давніми часами.

Отже на запитання, поставлені перед експертною комісією, ми даємо такі остаточні висновки:

1. Автор аналізованого нами листа говорить про радянський період часу, про сучасне життя і про радянських людей.

2. Зміст листа наклепницький, ворожий радянському суспільному ладові. Автор зневажливо і з ворожих політичних позицій іменує радянську владу "чужим ігом".

Експертна Комісія:

ДОЦЕНТ, КАНДИДАТ ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК

/ ЛЕСИК В.В. /

КАНДИДАТ ІСТОРИЧНИХ НАУК

/ ЧЕЛАК П.П. /

Додаток № 8

Постанова⁹ПОСТАНОВЛЕНИЕ

/ О приобщении к делу вещественных доказательств/

" 9 " апреля 1957 г.

гор. Львов.

Зам. начальника Следственного отдела УКГБ при СМ УССР по Львовской области подполковник ГОРЮН, рассмотрев материалы Следственного дела № 11082 по обвинению БУДЗИНСКОГО Григория Антоновича в преступлении, предусмотренном ст. 54-10 ч.1 и ч.1 ст. 56-21 УК УССР, -

НАШЕЛ:

При обыске у обвиняемого БУДЗИНСКОГО 14 февраля 1957 года обнаружены и изъяты:

1. Письмо, написанное фиолетовыми чернилами на белой в линейку почтовой бумаге, начинающееся словами: "Мичурино 12.7.56р. Вп. Отче ІІІ" ..далее по тексту и заканчивающееся словами: "Зпованого до Вас Федір, допобачення!!!"
2. Письмо, написанное зелеными чернилами на белой в линейку почтовой бумаге, начинающееся словами: "20. XI. 56р. Доброго здоров'я шановний приятелю!" ..далее по тексту и заканчивающееся словами: "Привіт Вам від рідних та товаришів... Іду".
3. Письмо, написанное фиолетовыми чернилами на стандартном листе белой бумаги, начинающееся словами: "О. Германові Сл. Ісусу Христу, Дорогий Отче Герман!" ..далее по тексту, заканчивающееся словами: "Мусить допомогти Вам і мені- а може він вже не діє".
4. Записка на листе бумаги из ученической тетради в клетку, начинающаяся словами: "Слава Ісусу Христу, всечасний Отче передаю Вам на дві С.Б." ..далее по тексту, заканчивающаяся словами: "Прошу загостити до мене грішного як час позволяє отцю бр. Пахомій".
5. Записка с текстом, начинающаяся словами: "Прошу ласкаво відчитати слідуєчі дві сл.Б..." далее по тексту и

⁹ АСБУ, ф. 75184, спр. № 11082 т. I, арк. 20-21.

21
2.-
заканчивающаяся словами: "Передае греко-католический священник ГРИНИК В. 10.9.56".

6. Две фотографии с изображением бывшего митрополита униатской церкви СЛІПОГО Иосифа. Одна размером 9см. на 12см. другая 7,5см. х 10,5см.

7. Дневник с записями БУДЗИНСКОГО Г.А. в блокноте размером 7см. х 10,5см. в черной обложке.

Принимая во внимание, что указанные письма, дневник и фотографии являются по делу вещественными доказательствами по делу, руководствуясь ст. 67 УПК УССР, -

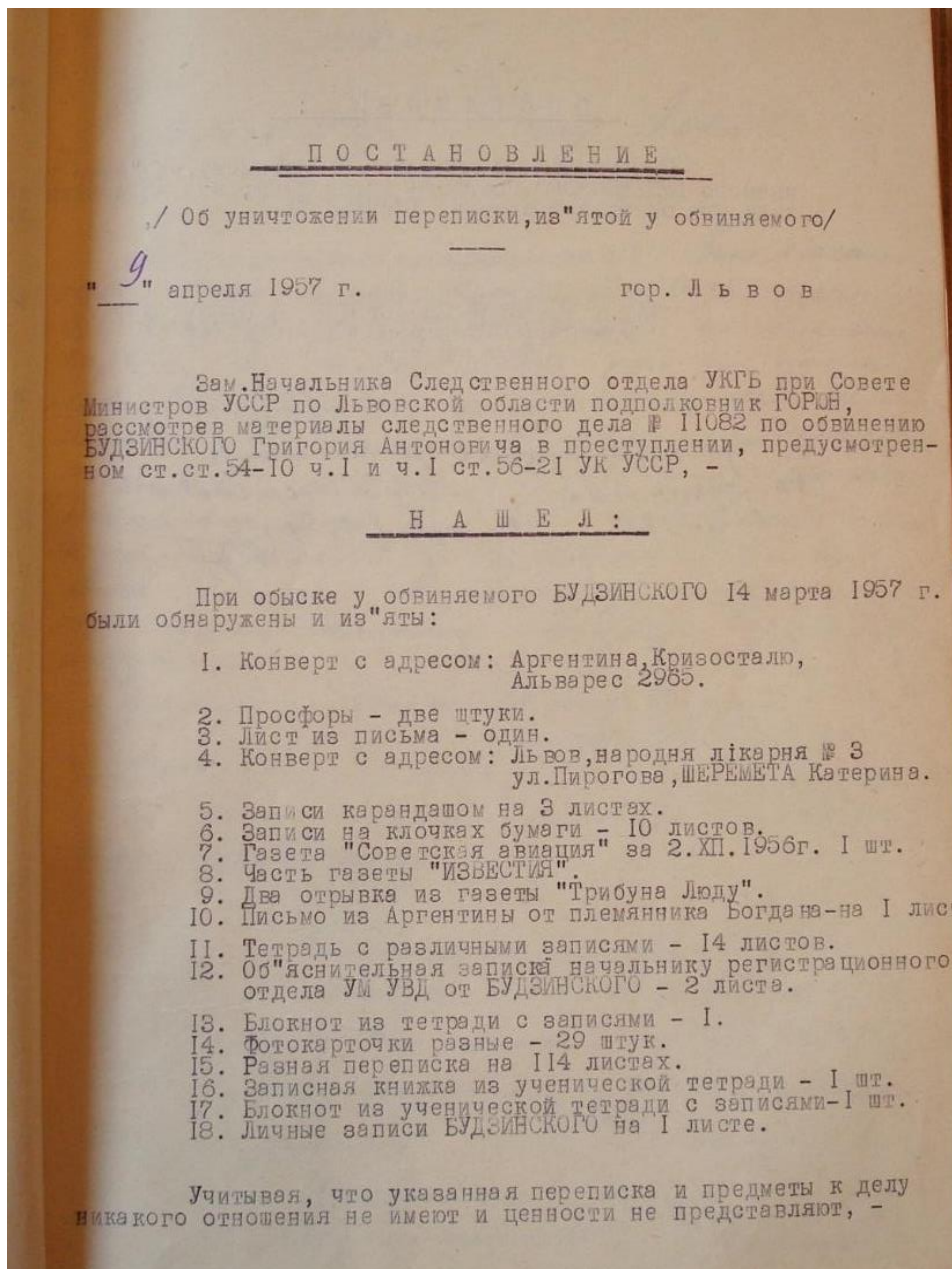
П О С Т А Н О В И Л :

Письма, записки, дневник и фотографии, указанные в описательной части настоящего постановления, ПРИОБЩИТЬ к следственному делу по обвинению БУДЗИНСКОГО Григория Антоновича, как вещественные доказательства.

ЗАМ. НАЧАЛЬНИКА СЛЕДСТВЕННОГО ОТДЕЛА УКГБ
при СМ УССР по ЛЬВОВСКОЙ ОБЛАСТИ
Подполковник

ГОРЮН /
Горюн

Додаток № 9

Опис конфіскованих речей (обшук 14 березня 1957 р.)¹⁰

¹⁰ АСБУ, ф. 75184, спр. № 11082, т. I, арк. 22.

Додаток № 10

Свідоцтво про смерть

Єромонах Герман (Григорій Будзінський)¹¹

42

УКРАЇНА *Львів*

СВІДОЦТВО ПРО СМЕРТЬ

Громадянин(ка) *Будзінський Григорій Анатолійович*

помер(ла) *04 січня 1995 р.*

Тисичка Григорій Євген
Бельжеского міського району

у віці *89* років, про що в книзі реєстрації актів про смерть
19 *95* року *січня* місяця *04* числа
зроблено запис за № *107*
Причина смерті *смерть*

Місце смерті: місто, селище *Тисичка*
район *Бельжеского міського району*
область, край *Львівська*
республіка *Львівська*

Місце реєстрації *Львівська міська Рада народних депутатів*

Дата видачі « *04 січня* » 19 *95* р.

м. п. *Львівська міська Рада народних депутатів*
Завідуючий відділом
запису актів громадянського стану

I-СГ № 302919 МТГ. 1993.

¹¹ АСУЛ, ф. 15, спр. 1, Т. IX.

ІЛЮСТРАЦІЇ

Мал. 1 Меморіальна дошка пам'яті о. Григорія Будзінського

(У с. Перегноїв Золочівського р-н, Львівської обл. завдяки фундаторській підтримці родини о. Григорія Будзінського в день двадцятої річниці з дня його смерті було відкрито меморіальну таблицю, на фасаді храму «Введення в храм Пресвятої Богородиці»).